

BARNA GERGŐ<sup>1</sup>

## A magyar nyelvű oktatás versenyképessége Romániában. Érettségi eredmények, 2012–2016

Elemzésünk célja a Romániában magyar nyelven tanulók iskolai teljesítményének, a magyar nyelvű oktatás versenyképességének vizsgálata. Vizsgálatunk a 2012 és 2016 közötti periódus nyári vizsgaidőszakának érettségi eredményeinek elemzésére épül,<sup>2</sup> és azon belül a magyar nyelven tanulók<sup>3</sup> vizsgateljesítményére fókuszál. Arra keressük a választ, hogy az országos eredményekhez képest, és impliciten a román nyelven tanuló diákokhoz képest hogyan teljesítenek a magyarul vizsgázók. Elemzésünk során, a magyar nyelven tanulók teljesítményét összességükben dolgoztuk fel (a nem magyarul tanulókéval együtt), az oktatási minisztérium egyéni, tanulói szintű adatbázisai alapján, amelyek nyilvánosan is elérhetők. Így lehetőség nyílik mind országos, de akár megyei, települési, sőt iskolák szintjén is az eredmények leírására és összehasonlításra.

Tanulmányunk nem áll meg deskriptív szinten, hanem arra is keressük a választ, hogy melyek a magyarul és a románul tanulók vizsgaeredményei közötti eltérés okai. Ennek egyik eszköze a teljesítmények összehasonlítása régiókon, megyéken, településtípusokon, szakokon belül, másrészt pedig az egyes

---

<sup>1</sup> A szerző kolozsvári szociológus, az Erdélystat – erdélyi statisztikai szolgálat vezetője. E-mail: [barna.gergo@erdelystat.ro](mailto:barna.gergo@erdelystat.ro)

<sup>2</sup> Jelen tanulmány része egy nagyobb, az érettségi eredményeken kívül a VIII.-os képességvizsga eredményekre is kitérő elemzésnek. A *REGIO* folyóirat terjedelmi korlátai miatt ezúttal csak az érettségi eredmények elemzését publikáljuk. – a szerk. megj.

<sup>3</sup> Az a diák tanul magyar nyelven, aki vizsgázott magyar nyelv és irodalomból. A tanulmányban helyenként magyar diákok, magyar tanulók, magyarul vizsgázók kifejezések szintén csak rájuk vonatkoznak, és nincs rálátásunk a magyar etnikumú, anyanyelvű diákokról, akik más (román, német stb.) tannyelvű osztályokba végeztek.

vizsgatantárgyak eredményeinek egyenkénti tárgyalása – rámutatva azokra a kritikus pontokra, ahol a magyar oktatási hálózat teljesítménye számottevően eltér az átlagokhoz képest. Mindezek mellett lehetőségünk nyílik az adatok időbeli változásának a vizsgálatára is.

Harmadsorban elemzésünk abból a szempontból is hiánypótló, hogy rálátást biztosít a romániai magyar nyelvű oktatás struktúrájára is, az eredmények feldolgozásánál pedig részletesen kitérünk arra, hogy az oktatás szerkezetén belül mely területeken alul- avagy felülreprezentáltak a magyar diákok.

### *Az összesített érettségi eredmények, a sikerességi arányok*

#### *A hivatalos érettségi eredmények*

A 2012–2016 közötti periódus érettségi vizsgáinak eredményeit az oktatási minisztérium egyéni szintű, tanulói adatbázisai alapján összesítettük (ld. 1. sz. Melléklet). Az öt év eredményeinek összevont adatbázisa 856 988 esetet tartalmaz. A részletes elemzésekben 652 671 tanuló adatait vettük figyelembe, azokat, akik az aktuális évben, nappali tagozaton végeztek.

Első lépésként az érettségi vizsgák hivatalos eredményeit tekintjük át. Adataink csak a nyári vizsgaidőszakra vonatkoznak. Az alábbi eredmények egyaránt tartalmazzák az aktuális, illetve a korábbi évfolyamokról bejelentkezők adatait, a nappali, illetve a csökkentett látogatású és esti tanulmányi formák mindegyikét.

Az oktatási minisztérium a sikerességi arányt a vizsgákon megjelentek köréhez viszonyítja (1. táblázat). Országos szinten a beiratkozók 5,5–7,1 százaléka végül nem vesz részt a vizsgákon, a magyar tannyelvűek esetében ez az arány valamivel alacsonyabb, 3,9–5,3 százalék közötti. A beiratkozók távolmaradása a korábbi évfolyamokról érkezők, illetve a csökkentett látogatású és esti tanulmányi formák esetében hangsúlyos.

A legrosszabb átmenési arány a 2012. évi, ekkor a nyári szesszióban a vizsgákon megjelentek 44 százaléka érettségizett sikeresen országos szinten, a magyar nyelven tanulóknak pedig 41 százaléka. Itt fontos kihangsúlyozni, hogy ez a rendszerváltás utáni Romániában a legrosszabb érettségi eredmény, a korábbi években, főképp a vizsgarendszer 2010-es szigorítása előtt a diákok 80 százalék fölötti arányban érettségiztek sikeresen.

A magyar nyelven tanulók sikerességi aránya mind az öt elemzett évben elmarad az országos aránytól, körükben 3,6–4,6 százalékponttal kisebb az átmenési arány, illetve a sikeresen érettségizettek általános médiája (érettségi átlaga) is alacsonyabb. Az érettségi médiát a három (kisebbségi tannyelvű diákok esetében pedig a négy) írásbeli vizsgán elért jegyből számolják, azok számtani átlagát jelenti. Médiát csak azok esetében számolnak, akik minden vizsgakritériumnak eleget tettek. A sikeres érettséginek egy további feltétele is van: a médiának el kell érnie a 6-os osztályzatot.

1. táblázat: Hivatalos érettségi eredmények, 2012–2016

| <i>Országos eredmények</i> |                     |                              |                                 |               |                       |                          |                          |
|----------------------------|---------------------|------------------------------|---------------------------------|---------------|-----------------------|--------------------------|--------------------------|
| <i>Év</i>                  | <i>Beiratkozott</i> | <i>Sikeresen érettségiző</i> | <i>Sikertelenül érettségiző</i> | <i>Kizárt</i> | <i>Nem jelent meg</i> | <i>Sikerességi arány</i> | <i>Média<sup>4</sup></i> |
| 2012                       | 200 187             | 83 048                       | 103 571                         | 373           | 13 195                | 44,4%                    | 7,68                     |
| 2013                       | 188 842             | 99 061                       | 76 133                          | 320           | 13 328                | 56,4%                    | 7,75                     |
| 2014                       | 161 682             | 91 771                       | 59 268                          | 275           | 10 368                | 60,6%                    | 7,81                     |
| 2015                       | 168 939             | 108 347                      | 50 847                          | 522           | 9 223                 | 67,8%                    | 7,93                     |
| 2016                       | 137 338             | 88 167                       | 41 037                          | 191           | 7 943                 | 68,1%                    | 7,96                     |

| <i>A magyar nyelven tanulók eredményei</i> |                     |                              |                                 |               |                       |                          |              |
|--------------------------------------------|---------------------|------------------------------|---------------------------------|---------------|-----------------------|--------------------------|--------------|
| <i>Év</i>                                  | <i>Beiratkozott</i> | <i>Sikeresen érettségiző</i> | <i>Sikertelenül érettségiző</i> | <i>Kizárt</i> | <i>Nem jelent meg</i> | <i>Sikerességi arány</i> | <i>Média</i> |
| 2012                                       | 8 151               | 3 187                        | 4 602                           | 13            | 349                   | 40,8%                    | 7,59         |
| 2013                                       | 7 951               | 3 905                        | 3 622                           | 6             | 418                   | 51,8%                    | 7,62         |
| 2014                                       | 6 982               | 3 809                        | 2 865                           | 9             | 299                   | 57,0%                    | 7,62         |
| 2015                                       | 7 342               | 4 511                        | 2 501                           | 5             | 325                   | 64,3%                    | 7,70         |
| 2016                                       | 6 284               | 3 855                        | 2 177                           | 5             | 247                   | 63,9%                    | 7,75         |

<sup>4</sup> Itt a médiát a sikeresen vizsgázók körében számítjuk, a hivatalos adatközlésnek megfelelően.

## Sikeresen érettségiző végzősök

További kulcskérdésnek tekintjük, hogy a sikeresen érettségizők számát ne a vizsgákon megjelentekhez, hanem a liceumot végzők teljes populációjához (az érettségi vizsgára jogosultak köréhez) viszonyítsuk. Az oktatási minisztérium által közzétett hivatalos eredmények valójában elkendőzik ezt a kérdést, és jelentősen befolyásolják a középiskolások teljesítményéről alkotott képet. A probléma onnan ered, hogy a liceumot végzőknek csak egy része iratkozik be az érettségire, és mint az előbbiekből láttuk, közülük is jelentős számú tanuló nem jelenik meg végül a próbákon.

A középiskolát végzők számáról a statisztikai hivatal közöl éves bontásban adatokat, viszont jelentős késéssel. Ennek hiányában az oktatási minisztérium sajtóközleményeire hagyatkoztunk, amelyek az érettségire beiratkozók számának ismertetőiben utalást tesznek a végzősök számára, avagy az érettségire jelentkezők arányára.<sup>5</sup> Sajnos itt a módszertan sem tiszta, feltételezzük, hogy ez a nappali tagozaton, az adott évben liceumot végzettek számára, arányára vonatkozik. Ilyen közlemények 2013-tól elérhetők, a 2012-es 80 százalékos beiratkozási arányt a statisztikai hivatal számai alapján becsültük.

A magyar tannyelven tanulók esetében viszonylag jobb helyzetben vagyunk, itt az *Iskolák veszélyben* program<sup>6</sup> keretében használt tanfelügyelői adatbázisok alapján pontosabb képünk van a végzős osztályokba beiratkozottak számáról. A modell viszont nem számol az évközbéli lemorzsolódással. A magyar nyelven tanulók esetében a nappali tagozaton tanuló XII. osztályos tanulók, illetve a szakliceumok progresszív vonalának (ruta progresiva) XIII. osztályosait vettük figyelembe.

Az adott évben középiskolát végzők számát az érettségi tanulói adatbázisaiból az adott évfolyamra, illetve a nappali tagozaton tanulók számához viszonyítva számoltuk ki a sikeresen érettségiző végzősök arányát, mind országos, mind pedig a magyar tannyelvűek körében.

---

<sup>5</sup> A 2013-as, illetve 2014-es arányokat tartalmazó közlemény elérhetősége: <http://oldsite.edu.ro/index.php/pressrel/21847> (2016. október 24.); a 2015-ös adatoké: <http://oldsite.edu.ro/index.php/pressrel/22910>; a 2016-os adatoké: <http://oldsite.edu.ro/index.php/pressrel/24515>.

<sup>6</sup> <https://www.iskolakveszelyben.ro/>

2. táblázat: Sikeresen érettségiző végzősök aránya (csak nyári vizsgaidőszak)

| <i>Románia</i> |                                                    |                                                               |                                              |                                                                          |                                              |
|----------------|----------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|
| <i>Év</i>      | <i>Végzősök beiratkozási aránya az érettségire</i> | <i>Beiratkozók száma (aktuális évfolyam, nappali tagozat)</i> | <i>Líceumot végzők (feltételezett) száma</i> | <i>Sikeresen érettségizők száma (aktuális évfolyam, nappali tagozat)</i> | <i>Sikeresen érettségiző végzősök aránya</i> |
| 2012           | 80%                                                | 138 299                                                       | 172 874                                      | 74 139                                                                   | 43%                                          |
| 2013           | 71%                                                | 137 085                                                       | 193 077                                      | 86 098                                                                   | 45%                                          |
| 2014           | 73%                                                | 123 039                                                       | 168 547                                      | 84 049                                                                   | 50%                                          |
| 2015           | 77%                                                | 141 121                                                       | 183 560                                      | 101 655                                                                  | 55%                                          |
| 2016           | 71%                                                | 113 127                                                       | 158 819                                      | 82 791                                                                   | 52%                                          |

| <i>Magyar tannyelvű osztályokba járók</i> |                                                    |                                                               |                                              |                                                                          |                                              |
|-------------------------------------------|----------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|
|                                           | <i>Végzősök beiratkozási aránya az érettségire</i> | <i>Beiratkozók száma (aktuális évfolyam, nappali tagozat)</i> | <i>Líceumot végzők (feltételezett) száma</i> | <i>Sikeresen érettségizők száma (aktuális évfolyam, nappali tagozat)</i> | <i>Sikeresen érettségiző végzősök aránya</i> |
| 2012                                      | 87%                                                | 6 468                                                         | 7 434                                        | 2 946                                                                    | 40%                                          |
| 2013                                      | 78%                                                | 6 437                                                         | 8 236                                        | 3 451                                                                    | 42%                                          |
| 2014                                      | 79%                                                | 5 697                                                         | 7 175                                        | 3 539                                                                    | 49%                                          |
| 2015                                      | 81%                                                | 6 377                                                         | 7 893                                        | 4 221                                                                    | 53%                                          |
| 2016                                      | 82%                                                | 5 442                                                         | 6 650                                        | 3 625                                                                    | 55%                                          |

A fenti adatok (2. táblázat) több észrevételt is lehetővé tesznek. Egyrészt az érettségi évében, nappali tagozaton végzők körében magasabb a sikerességi ráta, mint a korábbi évfolyamokon végző, nagy valószínűséggel másodjára, harmadjára próbálkozó diákok esetében, vagy pedig a csökkentett látogatású és esti tanulmányi formák esetében.<sup>7</sup> A korábban tárgyalt, mindenkre érvényes hivatalos

<sup>7</sup> A magyar nyelven tanulók jelentősen alulreprezentáltak mind a korábbi évfolyamokról beiratkozók körében (15 százalék az országos 19,4 százalékhoz

promovabilitás az utóbbi két évben 67–68 százalékos, az aktuális évfolyamról jövő, nappali tagozatosok esetében pedig 75–76 százalékos az utóbbi két évben.

Ugyanakkor, ha a líceumba járók teljes populációját tekintjük viszonyítási alapnak, tehát azokat, akik elméletileg részt vehetnének az érettségien, azt láthatjuk, hogy első próbálkozásra az elmúlt öt évben a középiskola utolsó évébe eljutott diákok csupán 43–55 százalékanak sikerült leérettségizni Romániában.

A magyar osztályokba járók esetében pedig fontos megfigyelés, hogy körükben nagyobb az érettségire való beiratkozási kedv, illetve a beiratkozottak nagyobb arányban vesznek részt a vizsgákon, mint az országos átlag. Ennek köszönhetően az oklevelet szerző magyar végzősök aránya már kevésbé marad el az országos átlagtól, mint amennyire ezt a hivatalos adatokból ki lehet olvasni. A vizsgált öt év összesített adatai szerint a sikeresen érettségiző végzősök aránya 49 százalékos országos szinten, illetve 48 százalékos a magyar tannyelvűek esetében. Így a sajtónyilvánosságban és a szakmai körökben is elterjedt nézettel ellentétben a magyar nyelven tanulók érettségi eredményei nem sokkal rosszabbak az országos átlagnál, hanem hasonlóan gyengék – legalábbis ebben a megközelítésben. Ezt a tényt erősíti a magyar tannyelven tanulók aránya is a különböző kategóriákban. Míg a magyar nyelvű líceumokba járók aránya az elmúlt évtizedben 4–4,2 százalék körüli, addig az érettségire beiratkozók körében (aktuális évfolyam, nappali tagozat) 4,5–4,8 százalék közötti, a sikeresen vizsgázók esetében pedig 4–4,4 százalék közötti (lásd 3. táblázat).

---

képest), mind pedig a csökkentett látogatású és esti tagozatokról jövők esetében (3 százalék az országos 8 százalékhöz képest).

3. táblázat: Magyarul tanulók aránya a beiratkozók és a sikeresen érettségizők körében

| Év    | Beiratkozók (aktuális évfolyam, nappali tagozat) |                        |                         | Sikeresen érettségizők (aktuális évfolyam, nappali tagozat) |                        |                         |
|-------|--------------------------------------------------|------------------------|-------------------------|-------------------------------------------------------------|------------------------|-------------------------|
|       | Összes diák                                      | Magyarul tanulók száma | Magyarul tanulók aránya | Összes diák                                                 | Magyarul tanulók száma | Magyarul tanulók aránya |
| 2012  | 138<br>299                                       | 6 468                  | 4,7%                    | 74<br>139                                                   | 2 946                  | 4,0%                    |
| 2013  | 137<br>085                                       | 6 437                  | 4,7%                    | 86<br>098                                                   | 3 451                  | 4,0%                    |
| 2014  | 123<br>039                                       | 5 697                  | 4,6%                    | 84<br>049                                                   | 3 539                  | 4,2%                    |
| 2015  | 141<br>121                                       | 6 377                  | 4,5%                    | 101<br>655                                                  | 4 221                  | 4,2%                    |
| 2016  | 113<br>127                                       | 5 442                  | 4,8%                    | 82<br>791                                                   | 3 625                  | 4,4%                    |
| Átlag | <b>652<br/>671</b>                               | <b>30 421</b>          | <b>4,7%</b>             | <b>428<br/>732</b>                                          | <b>17 782</b>          | <b>4,1%</b>             |

*Érettségi eredmények megyék, régiók és településméret szerint*

A továbbiakban ismét csak a hivatalos közlések alkalmával is használatban levő sikerességi arányokkal tudunk számolni, mivel a végzősök száma nem áll rendelkezésünkre alacsonyabb szintű bontásokban. Tehát a sikeresen érettségizőket a vizsgákon megjelentek számához viszonyítjuk, ebből számítjuk az átmenési arányt. Ugyanakkor továbbra is csak a nappali tagozaton, az aktuális (az érettségi évében végző) évfolyamokra fókuszálunk.

Románián belül a vizsgán résztvevők közül legmagasabb sikerességi rátája az elmúlt öt évben a moldovai régiónak volt, szorosan következik a fővárosi régió, majd Erdély, illetve viszonylag nagy lemaradással a déli, havasalföldi terület. Erdélyen belül legjobban Kolozs megye teljesít, ezt követi Brassó, majd Szében. A leggyengébb sikerességi aránnyal a Hargita megyei tanulók következnek, majd Kovászna és Arad (lásd 4. táblázat).

A magyar nyelven tanulók a leginkább a közép-erdélyi, azaz Kolozs és Maros megyei régióban szerepeltek viszonylag jól a 2012–2016 közötti érettségi vizsgákon. Ezt a szörványmegyékből álló régió követi,

majd Partium (Bihar, Szatmár, Szilágy). A leggyengébb eredmények a Székelyföldön (Hargita és Kovászna megye) lettek regisztrálva. Megyék szerinti bontásban Kolozs megye jelentősen kiemelkedő átmenési aránnyal rendelkezik, ezt követi Brassó, Temes, illetve Szatmár. A leggyengébben teljesítő megyék Szeben, Hargita, Fehér és Kovászna (lásd 5. táblázat).

A közép-erdélyi régió mindkét megyéje folyamatosan átlag felett teljesített az elmúlt öt évben, ebben a periódusban a sikerességi arány Kolozsban 83, Marosban 66 százalékos a magyarul tanulók körében. A partiumi régióból Szatmár megye jól teljesít (70 százalékos sikerességi arány az elmúlt öt évben), Bihar szinte minden évben átlag alatti (58 százalék). Szilágy megyében 2012–2014 között átlag feletti a teljesítmény, viszont az elmúlt két évben jelentősen visszaestek az eredményei, az országosan kedvező tendencia ellenére. A szórványmegyék közül Brassó, Temes és Máramaros eredményei kiemelkedők. A két székelyföldi megye mind az öt évben átlag alatti eredményt produkált, Hargitában 50 százalékos az érettségi oklevelet szerzők összesített aránya, Kovászna megyében 54 százalékos.

Jól látható, hogy a hivatalos sikerességi arány szempontjából a magyarul tanulók jelentősen elmaradnak az országos eredményektől, ugyanakkor van néhány megye, ahol ez nem jellemző. Kolozs megyében az elemzett évek mindegyikében a magyar iskolákba járó diákok nagyobb arányban szerzik meg az érettségi oklevelet, mint a román nyelven tanulók, illetve több évben is jobbak az eredmények Temes, Arad, illetve részben Szatmár megyében is. A megyei átlagokhoz képest a legrosszabbul a Szeben, Fehér, illetve Bihar megyékben érettségiző magyar diákok teljesítenek. Mind a pozitív, mind pedig a negatív példák háttérben nagy valószínűséggel strukturális okok állnak (például az egyes oktatási profilok, szakok aránya a megyéken belül), ezekre a későbbiekben visszatérünk.



4. táblázat: Sikerességi arányok az erdélyi megyék<sup>8</sup> és az országos régiók szerint. Összes tanuló.

| Megyék    | Sikerességi arány <sup>9</sup> |              |              |              |              | 5 éves átlag |
|-----------|--------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
|           | 2012                           | 2013         | 2014         | 2015         | 2016         |              |
| Arad      | 49,3%                          | 57,3%        | 60,0%        | 66,2%        | 68,9%        | 60,0%        |
| Beszterce | 54,7%                          | 69,7%        | 72,7%        | <b>77,9%</b> | 77,5%        | 70,1%        |
| Bihar     | <b>63,6%</b>                   | <b>74,2%</b> | 71,2%        | 73,5%        | 67,2%        | 70,0%        |
| Brassó    | <b>66,1%</b>                   | <b>75,6%</b> | <b>81,0%</b> | <b>88,5%</b> | <b>87,6%</b> | <b>79,5%</b> |
| Fehér     | <b>60,5%</b>                   | 69,8%        | <b>76,8%</b> | 80,7%        | <b>79,6%</b> | <b>73,2%</b> |
| Hargita   | 36,5%                          | 47,5%        | 59,8%        | 59,9%        | 65,0%        | 53,1%        |
| Hunyad    | 48,3%                          | 60,5%        | 67,1%        | 76,1%        | 74,9%        | 64,7%        |
| Kolozs    | <b>66,2%</b>                   | <b>79,8%</b> | <b>83,1%</b> | <b>87,8%</b> | <b>89,6%</b> | <b>81,1%</b> |
| Kovászna  | 42,6%                          | 47,9%        | 65,4%        | 68,2%        | 71,4%        | 58,6%        |
| Máramaros | 58,3%                          | <b>70,0%</b> | <b>73,6%</b> | 75,6%        | 75,4%        | <b>70,3%</b> |
| Maros     | 58,6%                          | 64,8%        | 69,6%        | 76,5%        | 72,1%        | 68,1%        |
| Szatmár   | 50,6%                          | 65,7%        | 71,1%        | <b>77,9%</b> | <b>77,7%</b> | 67,8%        |
| Szeben    | <b>64,4%</b>                   | <b>73,4%</b> | <b>79,3%</b> | <b>83,5%</b> | <b>85,3%</b> | <b>76,9%</b> |
| Szilágy   | 50,8%                          | 64,2%        | 71,2%        | 68,0%        | 68,3%        | 64,1%        |
| Temes     | 53,9%                          | 63,9%        | 66,0%        | 71,0%        | 71,9%        | 65,1%        |

| Régiók         | 2012         | 2013         | 2014         | 2015         | 2016         | 5 éves átlag |
|----------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| Erdély         | 55,5%        | 66,2%        | 71,1%        | 75,8%        | 75,5%        | 68,5%        |
| Havasalföld    | 53,6%        | 62,7%        | 67,1%        | 69,7%        | 72,6%        | 64,7%        |
| Moldova        | 57,4%        | 69,0%        | 76,4%        | 79,2%        | 80,5%        | 72,3%        |
| Bukarest-Ilfov | 54,8%        | 68,3%        | 72,7%        | 79,6%        | 79,4%        | 70,7%        |
| <b>Románia</b> | <b>55,2%</b> | <b>65,7%</b> | <b>71,0%</b> | <b>74,8%</b> | <b>76,1%</b> | <b>68,2%</b> |

<sup>8</sup> Erdélyi megyék: Arad, Beszterce-Naszód, Bihar, Brassó, Fehér, Hargita, Hunyad, Kolozs, Kovászna, Máramaros, Maros, Szatmár, Szeben, Szilágy, Temes. Ebből az összesítésből Krassó-Szörény kimarad, mivel itt nincs magyar nyelvű líceumi oktatás.

<sup>9</sup> Kiemeléssel a legjobb öt eredmény oszloponként.

5. táblázat: Sikerességi arányok az erdélyi megyék és az erdélyi régiók szerint. Magyarul tanulók.

| Megyék    | Sikerességi arány |              |              |              |              |  | 5 éves<br>átlag |
|-----------|-------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--|-----------------|
|           | 2012              | 2013         | 2014         | 2015         | 2016         |  |                 |
| Arad      | 46,0%             | <b>76,9%</b> | 57,1%        | 74,5%        | 71,4%        |  | 65,4%           |
| Beszterce | <b>61,4%</b>      | 59,1%        | <b>82,1%</b> | 62,5%        | 64,3%        |  | 64,4%           |
| Bihar     | 47,0%             | 57,9%        | 60,2%        | 65,0%        | 61,2%        |  | 57,9%           |
| Brassó    | <b>67,5%</b>      | 65,8%        | <b>72,1%</b> | <b>82,1%</b> | <b>75,4%</b> |  | <b>72,8%</b>    |
| Fehér     | 29,0%             | 37,7%        | 60,0%        | 74,0%        | 70,5%        |  | 52,6%           |
| Hargita   | 34,4%             | 43,6%        | 56,5%        | 58,0%        | 62,9%        |  | 50,4%           |
| Hunyad    | 43,8%             | <b>78,8%</b> | 61,5%        | <b>80,6%</b> | 55,6%        |  | 65,0%           |
| Kolozs    | <b>67,2%</b>      | <b>80,4%</b> | <b>87,3%</b> | <b>90,4%</b> | <b>91,5%</b> |  | <b>83,1%</b>    |
| Kovácszna | 35,7%             | 41,1%        | 60,4%        | 66,1%        | 68,3%        |  | 53,8%           |
| Máramaros | <b>66,7%</b>      | 66,3%        | <b>73,8%</b> | 57,1%        | <b>85,0%</b> |  | <b>68,5%</b>    |
| Maros     | 57,7%             | 63,0%        | 65,5%        | <b>74,9%</b> | 70,7%        |  | 66,4%           |
| Szatmár   | 57,6%             | <b>70,8%</b> | 67,6%        | <b>77,5%</b> | <b>76,2%</b> |  | <b>69,6%</b>    |
| Szeben    | 46,2%             | 0,0%         | 20,0%        | <b>91,7%</b> | -            |  | 50,0%           |
| Szilágy   | 51,1%             | <b>72,2%</b> | 70,9%        | 63,4%        | 59,1%        |  | 63,1%           |
| Temes     | <b>68,1%</b>      | 58,1%        | <b>72,3%</b> | 73,6%        | <b>88,1%</b> |  | <b>72,0%</b>    |

  

| Erdélyi régiók                      | 2012         | 2013         | 2014         | 2015         | 2016         | 5 éves<br>átlag |
|-------------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|-----------------|
| Székelyföld                         | 34,8%        | 42,8%        | 57,8%        | 60,8%        | 64,7%        | 51,6%           |
| Partium                             | 51,5%        | 65,1%        | 65,0%        | 69,1%        | 65,4%        | 63,0%           |
| Közép-Erdély                        | 60,7%        | 67,8%        | 72,5%        | 79,4%        | 76,9%        | 71,4%           |
| Szörvány                            | 54,2%        | 62,0%        | 67,8%        | 72,5%        | 74,9%        | 66,0%           |
| <b>Erdély, magyarul<br/>tanulók</b> | <b>46,5%</b> | <b>56,0%</b> | <b>64,0%</b> | <b>68,5%</b> | <b>68,7%</b> | <b>60,4%</b>    |

Az iskolák székhelyeül szolgáló közigazgatási egységek alapján öt településméret-kategóriát alakítottunk ki. Külön besorolást kaptak a községek, illetve a főváros, a városokat pedig három csoportba soroltuk a lakosságszám függvényében: kisvárosok – 30 ezer lakos alatt, középvárosok – 30–100 ezer lakos között, illetve nagyvárosok – 100 ezer lakos felett. Az érettségi vizsgákra beiratkozottak (aktuális évfolyam, nappali tagozat) aránya jól mutatja a középiskolai hálózat megoszlását, eszerint vidéki líceumokba a diákok megközelítőleg 5 százaléka jár, kisvárosokban 26, középvárosokban 28, nagyvárosokban

32 százaléka, a főváros súlya pedig 9 százalékos. A magyarul tanulók esetében a falusi iskolák aránya csupán 4 százalékos, a fővárosban pedig egyetlen magyar tannyelvű osztály működik. A magyarul tanulók gyakorlatilag egyharmados arányokban a különböző méretű városokban koncentrálódnak (lásd 6. táblázat).

Az érettségi sikerességét alapvetően meghatározza a település mérete, mind az országos arányokat, mind pedig a magyarul tanulókat tekintve. Legalacsonyabb átmenési arány a vidéki középiskolákban van, 40 százalékos az összes tanuló szintjén az elmúlt öt évben, illetve 28 százalékos a magyar nyelven tanulók körében. Itt megjegyzendő, hogy a vidéki középiskolákból érettségire beiratkozók többsége (országos szinten 62 százaléka) szaklíceumokban végzett. A település méretével egyenes arányban nő az oklevelet szerzők aránya, mind a román, mind pedig a magyar nyelven tanulók esetében. Bukarest kivételt képez, a fővárosi sikerességi arány enyhén elmarad a nagyvárosok eredményéhez képest.

A tannyelv szempontjából még egy érdekes összefüggés fedezhető fel, a település mértének növekedésével csökken a magyarul tanulók lemaradása, míg a vidéki iskolákban sokkal rosszabbak, addig a nagyvárosokban majdnem kiegyenlítettek a sikerességi arányok.

6. táblázat: Sikerességi arányok településméret szerint

| Település mérete |             | Sikerességi arány |              |              |              |              | 5 éves átlag |
|------------------|-------------|-------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| Összes tanuló    | Megoszlás   | 2012              | 2013         | 2014         | 2015         | 2016         |              |
| Község           | 5%          | 29,6%             | 37,0%        | 41,8%        | 45,5%        | 45,4%        | 39,5%        |
| Kisváros         | 26%         | 49,7%             | 59,8%        | 64,3%        | 67,2%        | 67,9%        | 61,5%        |
| Közép-város      | 28%         | 54,3%             | 65,7%        | 71,5%        | 75,2%        | 77,4%        | 68,3%        |
| Nagyváros        | 32%         | 63,7%             | 74,2%        | 79,2%        | 83,3%        | 83,9%        | 76,6%        |
| Főváros          | 9%          | 57,1%             | 70,0%        | 74,9%        | 81,4%        | 81,9%        | 72,8%        |
| <b>Összesen</b>  | <b>100%</b> | <b>55,2%</b>      | <b>65,7%</b> | <b>71,0%</b> | <b>74,8%</b> | <b>76,1%</b> | <b>68,2%</b> |

| Magyarul tanulók | Megoszlás   | 2012         | 2013         | 2014         | 2015         | 2016         | 5 éves átlag |
|------------------|-------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| Község           | 4%          | 12,1%        | 27,8%        | 35,3%        | 28,7%        | 38,7%        | 27,9%        |
| Kisváros         | 31%         | 35,6%        | 49,0%        | 53,5%        | 58,9%        | 59,0%        | 50,7%        |
| Közép-város      | 32%         | 45,3%        | 51,3%        | 66,2%        | 68,8%        | 69,3%        | 59,8%        |
| Nagyváros        | 33%         | 62,4%        | 70,2%        | 74,5%        | 80,8%        | 80,3%        | 73,4%        |
| Főváros          | 0%          | 60,0%        | 57,1%        | 57,1%        | 50,0%        | 50,0%        | 55,6%        |
| <b>Összesen</b>  | <b>100%</b> | <b>46,5%</b> | <b>56,0%</b> | <b>63,9%</b> | <b>68,5%</b> | <b>68,6%</b> | <b>60,3%</b> |

### A vizsgajegyek elemzése

Az érettségi több tárgyból tevődik össze, a diákok összesen hat (a kisebbségi tannyelvű osztályokból pedig nyolc) vizsgán vesznek részt (ld. 2. sz. Melléklet). Érettségi médiát az 1-től 10-ig osztályozott írásbeli vizsgák számtani középarányosából számítanak, abban az esetben, ha ezek egyenként elérik az 5-ös jegyet. Érettségi bizonylatot az a diák kap, akinek a médiája eléri a 6-os osztályzatot, illetve részt vesz a szóbeli és a kompetenciavizsgákon. A nyolc vizsga közül csak hatot elemzünk, a román és anyanyelv szóbeli vizsgák tárgyalását területi okokból kihagyjuk, ezek nem hoznak jelentős többletinformációt az írásbeli eredményekhez képest. Az egyes vizsgák eredményeit a teljes populációra számítjuk, esetünkben az adott évben végzett, nappali tagozatra járókra, összesítve a 2012–2016-os periódusra. Az eredmények elemzésénél a távolmaradókat, illetve a vizsgáról kizártakat figyelmen kívül hagyjuk. Az írásbeli (1-től 10-ig osztályozott) vizsgákon minden tanulóval számolunk, nem csak azokkal, akik elérték az 5-ös jegyet.

A magyar nyelven tanulók elmaradása az országos átlagokhoz képest a román nyelv és irodalom vizsga esetében a leghangsúlyosabb. Bár a kötelező és a választható tárgyak esetében is az országos átlagok alatt teljesítenek, a különbségek itt nem annyira jelentősek. Magyar

nyelv és irodalomból pedig kiemelkedően jók az eredmények (7. táblázat).

7. táblázat: Írásbeli vizsgák. Az osztályzatok intervallum szerinti megoszlása és a jegyek átlaga

|                          |                  | <5  | 5–7 | 7–8,5 | 8,5–10 | Átlag |
|--------------------------|------------------|-----|-----|-------|--------|-------|
| Román nyelv és irodalom  | Románia          | 14% | 37% | 27%   | 22%    | 6,69  |
|                          | Magyarul tanulók | 32% | 39% | 21%   | 8%     | 5,44  |
| Magyar nyelv és irodalom | Magyarul tanulók | 6%  | 32% | 33%   | 29%    | 7,31  |
| Kötelező (1): matematika | Románia          | 28% | 26% | 20%   | 26%    | 6,18  |
|                          | Magyarul tanulók | 28% | 29% | 21%   | 22%    | 6,03  |
| Kötelező (2): történelem | Románia          | 4%  | 40% | 28%   | 29%    | 7,26  |
|                          | Magyarul tanulók | 4%  | 45% | 29%   | 22%    | 7,05  |
| Választható tantárgy     | Románia          | 15% | 22% | 26%   | 37%    | 7,21  |
|                          | Magyarul tanulók | 12% | 26% | 30%   | 31%    | 7,16  |

A román nyelv és irodalom írásbeli vizsga esetében az etnikai eltérések egyértelműek, míg az összes diák 14 százaléka teljesített az elmúlt években 5-ös jegy alatt, addig a magyar tannyelvű osztályok tanulóinak majdnem egyharmada, 32 százaléka megbukott a román írásbelin az öt év összesített eredményei szerint.

A teljesítmény megoszlása szakok szerint a leginkább heterogén (8. táblázat): míg az elméleti osztályok diákjainak nagy többsége átmegy a román írásbelin (94–96 százaléka), addig a szaklíceumi résztvevőknél ugyanez az arány csupán 62–80 százalék közötti. A műszaki osztályok diákjainak 38 százaléka bukott meg román írásbelin az elemzett periódusban országos szinten.

A magyar tanulók esetében hangsúlyosak a regionális különbségek, míg a szórványban, illetve a közép-erdélyi megyékben jobbak az eredmények (itt a diákok csupán 19–20 százaléka ír 5-ös alatt), addig Székelyföldön 43, a Partiumban pedig 29 százalék a román vizsgát elbukók aránya. A településméret, illetve szakok szerinti megoszlások hasonlóak az országos összefüggésekhez, csupán hatványozottabb a gyengén teljesítők aránya. Így például a szakközépiskolai képzésben

részesülők 63 százaléka, a községekben működő líceumok magyar diákjainak 64 százaléka vizsgázik sikertelenül a román írásbelin.

**8. táblázat: Román írásbeli vizsga. Bukók aránya és a jegyek átlaga**

|                                 | Összes tanuló               |              |               | Magyarul tanulók                  |              |               |
|---------------------------------|-----------------------------|--------------|---------------|-----------------------------------|--------------|---------------|
|                                 |                             | Bukók aránya | Jegyek átlaga |                                   | Bukók aránya | Jegyek átlaga |
| Régiók                          | Erdély                      | 15,3%        | 6,63          | Székelyföld                       | <b>42,5%</b> | 4,84          |
|                                 | Havasalföld                 | 15,9%        | 6,60          | Partium                           | 28,7%        | 5,52          |
|                                 | Moldova                     | 10,7%        | 6,88          | Közép-Erdély                      | 19,2%        | <b>6,19</b>   |
|                                 | Bukarest-Ilfov              | 13,2%        | 6,81          | Szörvány                          | 19,9%        | <b>6,20</b>   |
| Település típus                 | Község                      | <b>32,3%</b> | 5,48          | Község                            | <b>63,7%</b> | 3,75          |
|                                 | Kisváros                    | <b>18,4%</b> | 6,38          | Kisváros                          | <b>41,0%</b> | 4,90          |
|                                 | Középváros                  | 14,0%        | 6,72          | Középváros                        | 33,7%        | 5,33          |
|                                 | Nagyváros                   | 9,2%         | <b>7,05</b>   | Nagyváros                         | 17,6%        | <b>6,23</b>   |
|                                 | Bukarest                    | 11,8%        | 6,89          | Bukarest                          | 11,1%        | <b>6,54</b>   |
|                                 |                             |              |               |                                   |              |               |
| Szak                            | Matematika-informatika      | 3,8%         | <b>7,66</b>   | Matematika-informatika            | 12,5%        | <b>6,53</b>   |
|                                 | Filológia                   | 5,3%         | <b>7,39</b>   | Filológia                         | 23,4%        | 5,77          |
|                                 | Természettudományok         | 6,1%         | <b>7,33</b>   | Természettudományok               | 11,7%        | <b>6,62</b>   |
|                                 | Társadalomtudományok        | 6,5%         | <b>7,21</b>   | Társadalomtudományok              | 18,3%        | <b>6,19</b>   |
|                                 | Szakképzés – szolgáltatások | <b>20,0%</b> | 6,07          | Szakképzés – szolgáltatások       | <b>53,8%</b> | 4,22          |
|                                 | Szakképzés – műszaki        | <b>38,3%</b> | 5,01          | Szakképzés – műszaki              | <b>76,3%</b> | 3,13          |
|                                 | Szakképzés – term. erőfor.  | <b>29,7%</b> | 5,42          | Szakképzés – term. erőfor.        | <b>65,6%</b> | 3,63          |
|                                 | Művészet                    | 8,1%         | 6,92          | Művészet                          | 29,3%        | 5,46          |
|                                 | Sport                       | <b>23,9%</b> | 5,67          | Sport                             | <b>52,2%</b> | 4,24          |
|                                 | Teológia                    | 13,7%        | 6,47          | Teológia                          | 30,9%        | 5,31          |
|                                 | Pedagógia                   | 5,8%         | <b>7,28</b>   | Pedagógia                         | 23,8%        | 5,73          |
|                                 |                             |              |               |                                   |              |               |
| <b>Összes tanuló, N=634 736</b> |                             | <b>14,3%</b> | <b>6,69</b>   | <b>Magyarul tanulók, N=29 658</b> | <b>31,7%</b> | <b>5,44</b>   |

A magyar tanulók magyar írásbeli eredményei (7,31) kiemelkedők, meghaladják a román tanulók román írásbeli átlagát (6,75) is. Átlagon felüli eredményeket a partiumi, a nagyvárosi, illetve az elméleti képzésben részesülő diákok értek el. Az elméleti képzésen belül a filológia-hallgatók teljesítenek gyengébben, a szakközépiskolai képzésben a műszaki osztályokba járók (itt 24 százalék a bukók aránya), a hivatás képzésen belül a művészet és pedagógia jól, a sportosztályok gyengén szerepelnek.

A kötelező írásbeli vizsga esetében szaktól függően matematikából vagy történelemből vizsgázhatnak a végzősök. Míg a történelemvizsga egységes, addig a matematikavizsgán belül is vannak eltérések, eltérő szintű matematikapróba van a matematika-informatika szakosoknak, a természettudományok hallgatóinak, a szakközépiskolásoknak, illetve a tanítóképzősöknek. Ezeket egybevonva matematikavizsgaként

tárgyaljuk. A filológusok, a társadalomtudományok hallgatói, a művészet, a sport, illetve teológia osztályok diákjai történelemből vizsgáznak.

A magyarul tanulók matematikaeredményei (6,03) is enyhén elmaradnak az országos átlagtól (6,18), a bukók aránya mindkét populáció esetében 28 százalék körüli. A magyarul tanulók Székelyföldön, a kisebb településeken, illetve a szaklíceumi képzésben kevésbé sikeresek. A legjobb matematikaeredményeket a természettudomány szakosok érték el, itt az átlag meghaladja az országos szintet is.

A történelemből vizsgázók körében a tannyelv szerinti eltérés hangsúlyosabb, szintén a magyar tanulók kárára. Az országos átlag 7,26, a magyarul tanulóké 7,05 az elmúlt öt évben. Viszont történelemből alacsony a bukók aránya, 4 százalék körüli. A magyar osztályba járók a szörványmegyékben és a Partiumban teljesítenek alul, a kisebb településeken, illetve a sport szakon tanulók esetében.

Szaktól függően az érettségiző diákok tizenkét tantárgyból *választhatnak* az utolsó írásbeli vizsgára. Egyes tantárgyakból több típusú vizsga van, ez a szakok szerint bomlik, például informatikából eltérés van a matematika-informatika, illetve a természettudományok végzősei esetében, kémiából és fizikából az elméleti, illetve a szaklíceumi oktatás esetében van különbség. Ezekről a specifikumoktól eltekintünk számításainkban, és az eredményeket az egyes tantárgyak szerint mutatjuk be (9. táblázat). Az országos és a magyar eredmények mellett feltüntetjük a diákok megoszlását is az egyes tárgyak esetében.

A magyarul tanuló diákok a földrajz, az informatika, kémia, pszichológia és filozófia tantárgyakat választják az országos átlaghoz képest nagyobb arányban, illetve jelentősen alulreprezentáltak a logikából, közgazdaságtanból, illetve szociológiából vizsgázók körében. A vizsgaeredmények tekintetében biológiából, anatómiából, szociológiából, illetve filozófiából teljesítenek jobban a magyar tannyelvű osztályok érettségiző diákjai.

Az összképet tekintve a választható tantárgy írásbeli vizsgájának esetében nincs jelentős különbség az országos eredmények és a magyar diákok teljesítménye között. A jegyek átlaga 7,21 vs. 7,16, a bukók aránya pedig a magyar populációban kisebb, 12 százalék a 15 százalékos országos átlaghoz képest. Regionálisan a székelyföldi megyékben, a kisebb méretű településeken, a szakközépiskolai oktatásban és a sport profilú osztályok esetében jelentős a lemaradás a magyar diákok eredményein belül.

9. táblázat: Választható írásbeli vizsga. Az osztályzatok átlaga, az egyes vizsgákat választók száma és aránya, illetve eltérések a megoszlásokban és az átlagokban

| Tantárgy         | Összes tanuló |                |               | Magyarul tanulók |               |               | Magyarul tanulók aránya az egyes tantárgyat választókon belül | Az átlagok százalékos eltérése |
|------------------|---------------|----------------|---------------|------------------|---------------|---------------|---------------------------------------------------------------|--------------------------------|
|                  | Átlag         | N ↓            | %             | Átlag            | N             | %             |                                                               |                                |
| Földrajz         | 7,71          | 230 439        | 36,4%         | 7,34             | 12 277        | 41,5%         | 5,3%                                                          | -4,9%                          |
| Biológia         | 5,46          | 124 301        | 19,7%         | 5,88             | 4 863         | 16,4%         | 3,9%                                                          | 7,7%                           |
| Anatómia         | 7,65          | 108 189        | 17,1%         | 8,16             | 4 670         | 15,8%         | 4,3%                                                          | 6,6%                           |
| Fizika           | 6,36          | 38 532         | 6,1%          | 5,46             | 1 264         | 4,3%          | 3,3%                                                          | -14,1%                         |
| Logika           | 8,58          | 33 194         | 5,2%          | 8,56             | 259           | 0,9%          | 0,8%                                                          | -0,2%                          |
| Informatika      | 8,19          | 30 598         | 4,8%          | 7,89             | 2 328         | 7,9%          | 7,6%                                                          | -3,7%                          |
| Szerves kémia    | 8,04          | 21 409         | 3,4%          | 7,46             | 1 286         | 4,3%          | 6,0%                                                          | -7,2%                          |
| Szervetlen kémia | 5,93          | 15 014         | 2,4%          | 5,42             | 773           | 2,6%          | 5,1%                                                          | -8,7%                          |
| Szociológia      | 7,98          | 12 700         | 2,0%          | 8,22             | 244           | 0,8%          | 1,9%                                                          | 3,1%                           |
| Közgazdaságtan   | 7,62          | 7 348          | 1,2%          | 6,06             | 88            | 0,3%          | 1,2%                                                          | -20,4%                         |
| Pszichológia     | 7,32          | 6 769          | 1,1%          | 6,76             | 592           | 2,0%          | 8,7%                                                          | -7,6%                          |
| Filozófia        | 7,73          | 4 036          | 0,6%          | 7,83             | 952           | 3,2%          | 23,6%                                                         | 1,4%                           |
| <b>Összesen</b>  | <b>7,21</b>   | <b>632 529</b> | <b>100,0%</b> | <b>7,16</b>      | <b>29 596</b> | <b>100,0%</b> | <b>4,7%</b>                                                   | <b>-0,7%</b>                   |

Az írásbeli vizsgákon kívül röviden kitérünk az idegen nyelvi, illetve a digitális kompetencia vizsgák eredményeire is. Az idegennyelv–ismeretet felmérő vizsga minden érettségiző számára kötelező, viszont lehetőség van a korábbi, nyelvvizsga-bizonyítvány elismertetésére. A nyelvi kompetencia mérése az erre vonatkozó Közös Európai Referenciakeret<sup>10</sup> alapján, öt területen (hallás utáni szövegértés, olvasás, társalgás, folyamatos beszéd, illetve írás) valósul meg. A nyelvismeret négy szintjét állapítják meg minden részterületen: A1 és A2 – alapszintű felhasználók, illetve B1 és B2 – önálló felhasználók. A kompetenciaszintek megállapítása az egyes területeken elért, 0–100 pont közötti értékek alapján történik. Mivel az eredmények közlésekor a pontszámok nem kerülnek nyilvánosságra, az elért értékeléseket a diákok szintjén visszakonvertáltuk pontszámokká, azzal

<sup>10</sup> <https://europass.cedefop.europa.eu/sites/default/files/cefr-hu.pdf>



a céllal, hogy mennyiségi változóként is tudjuk megjeleníteni az átlagokat.<sup>11</sup>

Az eredmények értékelésekor három mutatóra fókuszálunk. Külön megjelenítjük a korábbi nyelvvizsgát elismertetők arányát, az önálló felhasználói szintű nyelvvizsgának megfelelő minősítést elérők (mind az öt területen legalább B1-et teljesítők) arányát, illetve a visszakonvertált pontszámok átlagát (ezek értékelésébe szem előtt kell tartani a visszaalakításból származó esetleges torzításokat).

A vizsgát elismertetéssel kiváltók aránya enyhén magasabb a magyarul tanulók között, országos szinten az érettségire beiratkozó diákok 6,7, a magyarul érettségizőknek pedig 7,6 százaléka élt ezzel a lehetőséggel. Az önálló felhasználói minősítést elérők esetében viszont a magyar tanulók jelentősen alulreprezentáltak. Míg országos szinten az érettségi keretében vizsgázó diákok 27 százaléka, addig a magyar tagozaton tanulónak csupán egyötöde (21 százaléka) szerezte meg az önálló felhasználói szintet. A becsült pontszámok esetében is egyértelmű a különbség, az országos 299-el szemben a magyar tanulók esetében ez a mutató 277-es. Kiemelkedő eredmények itt is a közép-erdélyi és a szörvány megyékben vannak, a nagyobb településeken, illetve az elméleti képzésben.

---

<sup>11</sup> A visszaalakítás az egyes kompetenciaszinteknek megfeleltetett középérték alapján történt (- = 5 pont, A1 – 20,5 pont, A2 – 45,5 pont, B1 – 70,5 pont, B2 – 90,5 pont).

10. táblázat: Idegennyelvi kompetencia. A vizsgát elismertetők aránya, az önálló felhasználói szintet elérők aránya, illetve a becsült pontszámok átlaga

|                     | Elismertetett<br>(beiratkozók köre) | Önálló felhasználó<br>(vizsgázók köre) | Becsült<br>pontszám |
|---------------------|-------------------------------------|----------------------------------------|---------------------|
| Románia             | 7%                                  | 27%                                    | 299                 |
| Magyarul<br>tanulók | 8%                                  | 21%                                    | 277                 |

A digitális kompetencia-próba számítógépfelhasználói gyakorlati vizsgát jelent, négy szinten (kezdő–közepes–haladó–tapasztalt) lehet elérni, illetve kiváltható más, hasonló típusú bizonylattal is. Úgy tűnik, ezen a területen a magyarul tanulók valamivel jobban teljesítenek, körükben nagyobb a már korábban megszerzett oklevél, illetve a legalább haladó szintet elérők aránya 64 százalékos, míg országos szinten ugyanez az arány kisebb, 61 százalékos a vizsgázók körében.

11. táblázat: Digitális (számítógépfelhasználói) kompetencia. Vizsgát elismertetők aránya és kompetenciaszintek megoszlása

|                     | Elismertetett<br>(beiratkozók köre) | Vizsgázók köre |         |        |            |
|---------------------|-------------------------------------|----------------|---------|--------|------------|
|                     |                                     | Kezdő          | Közepes | Haladó | Tapasztalt |
| Románia             | 6%                                  | 10%            | 29%     | 28%    | 33%        |
| Magyarul<br>tanulók | 8%                                  | 7%             | 29%     | 30%    | 34%        |

### Az érettségi eredményeket meghatározó tényezők

Többváltozós elemzések segítségével jelen fejezetben azt elemezzük, hogy a magyar tannyelv önmagában milyen hatással van az eredményekre, illetve külön megvizsgáljuk, hogy a magyar intézményrendszeren belül az egyes háttértényezők milyen mértékű befolyással vannak a teljesítményre.

Az eredményeket meghatározó tényezők vizsgálatában az adatbázis 86 százalékát tudtuk használni, 558.482 esetre volt megbízható ARACIP<sup>12</sup> adatunk is a tanári kar képesítéséről, illetve a roma

<sup>12</sup> ARACIP – Agentia Romana de Asigurarea Calitatii in Invatamantul Preuniversitar: Egyetem Előtti Oktatás Minőségbiztosítási Ügynöksége

nemzetiségűek arányáról (a magyar tannyelvűek esetében 83 százalékos az átfedés). A háttérváltozókat a tannyelv, a település mérete és fejlettsége, etnikai térszerkezete, az iskola mérete, a tanári kar fokozati vizsgák szerinti képesítése, romák aránya az iskolában vonatkozásában alakítottuk ki. Külön változóként szerepel az oktatás szerkezete, azaz diákok szakok szerinti megoszlása.

A háttérváltozókról fontos kihangsúlyozni, hogy csak közvetetten, az iskola telephelyéül szolgáló településeken, illetve az iskolákon keresztül kapcsolódnak a diákokhoz. További torzító tényező, hogy egyes iskolákban nem csak középszintű, hanem sok esetben alapszintű képzés is zajlik, így például a tanári kar képesítését, vagy a romák arányát megjelenítő adatok a teljes intézményre vonatkoznak. A közvetett klaszterhatások ellenére úgy ítéljük meg, hogy az eredmények jól mutatják az oktatási rendszer kritikus pontjait.

A magyar tannyelv mint befolyásoló tényező

Első lépésként a magyarul tanulók megoszlását vettük szemügyre a háttérváltozók szerint (12. táblázat). Ők felülreprezentáltak a kis- és közép méretű városokban, alulreprezentáltak a falvakon működő líceumokban, és értelemszerűen a fővárosban. A települések Dumitru Sandu-féle fejlettségi indexe szerint<sup>13</sup> a magyar diákok a közép-re koncentrálnak, alulreprezentáltak a nagyon gyengén, illetve nagyon erősen fejlett közigazgatási egységek esetében. Jelentős a különbség az intézmények méretére utaló vizsgázók létszáma szerint is, amit az adatbázison belül számítottunk. A magyar tagozatok diákjainak 84 százaléka olyan iskolában végez, ahonnan legtöbb 150 érettségiző diák került ki átlagban 2012–2016 között, ezzel szemben országos szinten ez az arány csupán 53 százalék, és a román diákok másik fele nagyobb létszámú intézményekben tanul. Szintén jelentős a szakok szerinti eltérés. Az elméleti képzésben nagyjából egyforma arányban vesznek részt magyar és nem magyar diákok, viszont ezen belül kiemelkedő a magyar tannyelvű természettudományi osztályok súlya. A szaklíceumi képzésben a magyarul tanulók jelentősen alulreprezentáltak, elsősorban

---

<sup>13</sup> A Dumitru Sandu által 2013-ban készített IDUL/LHDI (Indicele dezvoltării umane locale / Local human development index) értékeit vettük figyelembe az iskola székhelye szerint. Ezeket kvartilisekbe sorolva nagyon alacsonyan, inkább alacsonyan, inkább magasan, illetve nagyon magasan fejlett településekről beszélünk. (Orașe competitive – remodelarea geografiei economice a României, 2013. 254)

a műszaki, illetve természeti erőforrás tagozatokon, de enyhén a szolgáltatások területén is. A hivatási (vokacionális) képzésben a magyar tanulók vannak felülreprezentálva, főképp a teológia tagozatokon, de a művészeti és pedagógiai képzésben is. A tanári kar képesítését országos szinten kvartilisek alapján megállapított színvonalát tekintve a magyar tanulók többsége (56 százaléka) a legalsó kategóriájú iskolákba tartozik, és jelentősen alulreprezentáltak a magasabb kategóriákban. A romák arányát tekintve – az általános szintű oktatástól eltérően – a magyar tagozatok nagyobb arányban olyan intézményekben koncentrálódnak, ahol egyáltalán nincs roma nemzetiségű diák (a magyarul tanulók 69 százaléka ilyen iskolákban végez). Ennek okai többfélék lehetnek (az alsó és felső tagozatokat egyaránt felölölő iskolák esetében a magyar osztályok alulreprezentáltak, nagyobb az oktatásból való lemorzsolódás a magyar nyelvű romák esetében, hiányosabb az adatszolgáltatás az ilyen intézményektől stb.), erre jelen elemzésünk nem tér ki.

A regressziós modellek alapján (13–14. táblázat) kijelenthető, hogy országos szinten a diákok eredményeiben leginkább az oktatási profilok szerinti megoszlás differenciál, mind a média,<sup>14</sup> mind pedig az egyes vizsgaeredmények esetében. Leggyengébben a műszaki képzésben részt vevők teljesítenek, ezt követően a szolgáltatási, majd a természeti erőforrások és környezetvédelem tagozatokon tanulók. Az átlag tekintetében legjobb eredményt a filológusok érték el (amennyiben a többi változót kontrolláljuk), ők a kötelező, illetve választható tantárgy esetében jobbak, mint a matematika-informatika profilú osztályok diákjai. A hivatási (vokacionális) vonal esetében a pedagógia és a teológia profilok jól szerepelnek, a matek-infót megközelítő eredményeket érnek el, a sportosztályok tanulói viszont jelentősen le vannak maradva.

A második legfontosabb tényező, amely jelentős hatással van az eredményekre, szintén az oktatás szerkezetével függ össze. Az intézmények mérete, amelyre a vizsgázók átlagos létszámából következtetünk, egyenes arányú összefüggést mutat az eredményekkel, azaz minél népesebb egy iskola, annál nagyobb a valószínűsége, hogy tanulói jobban teljesítenek.

A hatás szempontjából a harmadik tényezőnek az iskola diákjain belüli roma nemzetiségűek aránya bizonyul, amely szerint a romák arányának növekedésével csökken a vizsgatjesítmény. Itt felhívjuk a

---

<sup>14</sup> A média esetében itt minden diákkal számolunk, aki részt vett az írásbeli vizsgákon, nem csak a sikeresen érettségizőkkel.

figyelmet, hogy ez nem a roma diákok eredményeit szemlélteti, hanem sokkal inkább a település vagy az iskola rekrutációs övezetének szociális környezetét.

Szintén jelentős a hatása a pedagógusállomány képezésének. Itt is egyenes arányú az összefüggés, a magasabban kvalifikált tanári karral rendelkező iskolák tanulói jobban teljesítenek, függetlenül a modellben szereplő többi tényezőtől.

A település fejlettsége, illetve mérete bár egyértelműen differenciál, kisebb mértékben befolyásolja az eredményeket, mint a korábban tárgyalt tényezők. Értelemszerűen a kisebb, kevésbé fejlettebb települések diákjai maradnak el eredményeikben.

A tannyelv hatása relatív alacsony a többi tényezőhöz viszonyítva, bár a magyar tannyelvű osztályokba járók szignifikánsan alacsonyabb médiát érnek el, mint a nem magyar osztályok diákjai. Számottevő lemaradás a román írásbelin van, ez a magyar nyelvű szaklíceumi oktatásban a leginkább hangsúlyos. A kötelező írásbelin nincs szignifikáns eltérés, illetve az anyanyelvi vizsgán kiemelkedően jók az eredmények a nem magyar osztályokhoz képest. A választható tantárgyak esetében enyhe, az idegennyelvi vizsgán erőteljesebb a tannyelv hatása, mindkét esetben a magyarul tanulók szignifikánsan gyengébben teljesítenek, mint az országos átlag.

12. táblázat: Az érettségien részt vevő összes diák, illetve magyar tannyelvű osztályokba járó tanulók megoszlása háttértényezők alapján, 2012–2016

|                                    |                                                    | Összes diák |        |        | Magyarul tanulók |        |        | Arányok százalékos eltérése |
|------------------------------------|----------------------------------------------------|-------------|--------|--------|------------------|--------|--------|-----------------------------|
|                                    |                                                    | N           | %      | %V     | N                | %      | %V     | % Kül.                      |
| Település típusa                   | Község                                             | 34 548      | 5,3%   | 5,3%   | 1 176            | 3,9%   | 3,9%   | -26,4%                      |
|                                    | Kisváros                                           | 171 920     | 26,3%  | 26,3%  | 9 592            | 31,5%  | 31,5%  | 19,8%                       |
|                                    | Középváros                                         | 179 290     | 27,5%  | 27,5%  | 9 626            | 31,6%  | 31,6%  | 14,9%                       |
|                                    | Nagyváros                                          | 205 664     | 31,5%  | 31,5%  | 9 981            | 32,8%  | 32,8%  | 4,1%                        |
|                                    | Bukarest                                           | 61 249      | 9,4%   | 9,4%   | 46               | 0,2%   | 0,2%   | -97,9%                      |
| Település fejlettsége (LHDI)       | Nagyon alacsony                                    | 157 690     | 24,2%  | 24,2%  | 7 054            | 23,2%  | 23,2%  | -4,1%                       |
|                                    | Alacsony                                           | 167 047     | 25,6%  | 25,6%  | 4 349            | 14,3%  | 14,3%  | -44,1%                      |
|                                    | Magas                                              | 167 164     | 25,6%  | 25,6%  | 16 327           | 53,7%  | 53,7%  | 109,8%                      |
|                                    | Nagyon magas                                       | 160 770     | 24,6%  | 24,6%  | 2 691            | 8,8%   | 8,8%   | -64,2%                      |
| Vizsgázók létszáma                 | 50 diák alatt                                      | 72 156      | 11,1%  | 11,1%  | 6 204            | 20,4%  | 20,4%  | 83,8%                       |
|                                    | 51-100 diák                                        | 137 636     | 21,1%  | 21,1%  | 12 257           | 40,3%  | 40,3%  | 91,0%                       |
|                                    | 101-150 diák                                       | 134 455     | 20,6%  | 20,6%  | 7 101            | 23,3%  | 23,3%  | 13,1%                       |
|                                    | 151-200 diák                                       | 151 550     | 23,2%  | 23,2%  | 2 731            | 9,0%   | 9,0%   | -61,2%                      |
|                                    | 200 diák felett                                    | 156 874     | 24,0%  | 24,0%  | 2 128            | 7,0%   | 7,0%   | -70,8%                      |
| Szak                               | Matematika-informatika                             | 137 379     | 21,0%  | 21,0%  | 5 733            | 18,8%  | 18,8%  | -10,3%                      |
|                                    | Filológia                                          | 97 548      | 14,9%  | 14,9%  | 3 681            | 12,1%  | 12,1%  | -18,8%                      |
|                                    | Természettudományok                                | 75 749      | 11,6%  | 11,6%  | 5 260            | 17,3%  | 17,3%  | 49,1%                       |
|                                    | Társadalomtudományok                               | 43 478      | 6,7%   | 6,7%   | 1 905            | 6,3%   | 6,3%   | -6,5%                       |
|                                    | Szaklíceum – szolgáltatások                        | 119 897     | 18,4%  | 18,4%  | 5 259            | 17,3%  | 17,3%  | -6,0%                       |
|                                    | Szaklíceum - műszaki                               | 105 232     | 16,1%  | 16,1%  | 3 511            | 11,5%  | 11,5%  | -28,3%                      |
|                                    | Szaklíceum – természeti erőforrások és környezetv. | 22 178      | 3,4%   | 3,4%   | 714              | 2,3%   | 2,3%   | -31,0%                      |
|                                    | Művészet                                           | 16 453      | 2,5%   | 2,5%   | 1 196            | 3,9%   | 3,9%   | 57,3%                       |
|                                    | Sport                                              | 15 882      | 2,4%   | 2,4%   | 188              | 0,6%   | 0,6%   | -74,3%                      |
|                                    | Teológia                                           | 11 101      | 1,7%   | 1,7%   | 2 404            | 7,9%   | 7,9%   | 364,8%                      |
|                                    | Pedagógia                                          | 7 774       | 1,2%   | 1,2%   | 570              | 1,9%   | 1,9%   | 56,1%                       |
|                                    | Nagyon alacsony                                    | 144 047     | 22,1%  | 25,2%  | 14 317           | 47,1%  | 56,4%  | 123,8%                      |
| Tanári kar képzése (ARACIP)        | Alacsony                                           | 141 635     | 21,7%  | 24,7%  | 4 966            | 16,3%  | 19,6%  | -20,8%                      |
|                                    | Magas                                              | 140 429     | 21,5%  | 24,5%  | 4 085            | 13,4%  | 16,1%  | -34,3%                      |
|                                    | Nagyon magas                                       | 146 497     | 22,4%  | 25,6%  | 2 019            | 6,6%   | 8,0%   | -68,9%                      |
|                                    | n.a.                                               | 80 063      | 12,3%  |        | 5 034            | 16,5%  |        |                             |
| Romák aránya az iskolában (ARACIP) | Nincs roma (<1%)                                   | 366 665     | 56,2%  | 62,8%  | 17 823           | 58,6%  | 68,8%  | 9,4%                        |
|                                    | 1-5%                                               | 173 942     | 26,7%  | 29,8%  | 5 997            | 19,7%  | 23,1%  | -22,4%                      |
|                                    | 5% felett                                          | 42 819      | 6,6%   | 7,3%   | 2 094            | 6,9%   | 8,1%   | 10,1%                       |
|                                    | n.a.                                               | 69 245      | 10,6%  |        | 4 507            | 14,8%  |        |                             |
|                                    | Összesen                                           | 652 671     | 100,0% | 100,0% | 30 421           | 100,0% | 100,0% |                             |

N – esetszám, % – arány, %V – a valid esetek aránya, %Kül – a valid arányok közötti százalékos eltérés, n.a. – adathiány

13. táblázat: Az eredmények eltéréseit magyarázó tényezők: a részt vevők médiája és a román írásbeli vizsga. Lineáris regresszioelemzés

|                                    |                                                    | Érettségi média |         |                |       | Román írásbeli |         |                |       |
|------------------------------------|----------------------------------------------------|-----------------|---------|----------------|-------|----------------|---------|----------------|-------|
|                                    |                                                    | Átlag           | B       | t              | Sig.  | Átlag          | B       | t              | Sig.  |
| Osztály tannyelve                  | Nem magyar                                         | 6,90            | ref.    |                |       | 6,79           | ref.    |                |       |
|                                    | Magyar                                             | 6,55            | -0,20   | -18,95         | 0,000 | 5,41           | -1,26   | <b>-114,14</b> | 0,000 |
| Település mérete                   | Község                                             | 5,51            | -0,08   | -4,74          | 0,000 | 5,51           | -0,03   | -1,78          | 0,075 |
|                                    | Kisváros                                           | 6,46            | 0,03    | 2,23           | 0,026 | 6,36           | 0,09    | 6,95           | 0,000 |
|                                    | Középváros                                         | 6,85            | 0,05    | 4,91           | 0,000 | 6,71           | 0,11    | 9,42           | 0,000 |
|                                    | Nagyváros                                          | 7,36            | 0,31    | 32,17          | 0,000 | 7,14           | 0,27    | 27,40          | 0,000 |
|                                    | Bukarest                                           | 7,03            | ref.    |                |       | 6,89           | ref.    |                |       |
| Település fejlettsége (LHDI)       | Nagyon alacsony                                    | 6,21            | -0,42   | <b>-39,26</b>  | 0,000 | 6,13           | -0,44   | <b>-39,14</b>  | 0,000 |
|                                    | Alacsony                                           | 6,85            | -0,19   | -22,31         | 0,000 | 6,71           | -0,21   | -24,06         | 0,000 |
|                                    | Magas                                              | 7,12            | -0,07   | -9,40          | 0,000 | 6,92           | -0,02   | -3,02          | 0,003 |
|                                    | Nagyon magas                                       | 7,24            | ref.    |                |       | 7,07           | ref.    |                |       |
| Vizsgázók létszáma                 | 50 diák alatt                                      | 5,68            | -1,05   | <b>-106,24</b> | 0,000 | 5,60           | -0,88   | <b>-86,33</b>  | 0,000 |
|                                    | 51-100 diák                                        | 6,07            | -0,84   | <b>-117,23</b> | 0,000 | 5,95           | -0,73   | <b>-97,74</b>  | 0,000 |
|                                    | 101-150 diák                                       | 6,81            | -0,50   | <b>-76,46</b>  | 0,000 | 6,68           | -0,44   | <b>-64,37</b>  | 0,000 |
|                                    | 151-200 diák                                       | 7,21            | -0,30   | <b>-49,50</b>  | 0,000 | 7,06           | -0,28   | <b>-44,44</b>  | 0,000 |
|                                    | 200 diák felett                                    | 7,68            | ref.    |                |       | 7,47           | ref.    |                |       |
| Szak                               | Matematika-informatika                             | 7,75            | ref.    |                |       | 7,69           | ref.    |                |       |
|                                    | Filológia                                          | 7,74            | 0,09    | 12,59          | 0,000 | 7,43           | -0,18   | -23,74         | 0,000 |
|                                    | Természettudományok                                | 7,46            | -0,20   | -26,67         | 0,000 | 7,35           | -0,22   | -27,98         | 0,000 |
|                                    | Társadalomtudományok                               | 7,73            | -0,01   | -1,00          | 0,319 | 7,22           | -0,45   | <b>-47,12</b>  | 0,000 |
|                                    | Szaklíceum - szolgáltatások                        | 6,44            | -1,11   | <b>-158,29</b> | 0,000 | 6,14           | -1,37   | <b>-187,80</b> | 0,000 |
|                                    | Szaklíceum - műszaki                               | 4,67            | -2,66   | <b>-354,84</b> | 0,000 | 5,02           | -2,31   | <b>-298,40</b> | 0,000 |
|                                    | Szaklíceum – természeti erőforrások és környezetv. | 5,32            | -1,89   | <b>-143,53</b> | 0,000 | 5,46           | -1,74   | <b>-128,44</b> | 0,000 |
|                                    | Művészet                                           | 7,16            | -0,24   | -16,17         | 0,000 | 6,89           | -0,46   | -29,68         | 0,000 |
|                                    | Sport                                              | 6,21            | -1,26   | <b>-85,74</b>  | 0,000 | 5,69           | -1,79   | <b>-117,93</b> | 0,000 |
|                                    | Teológia                                           | 7,04            | -0,11   | -5,88          | 0,000 | 6,46           | -0,52   | -27,29         | 0,000 |
|                                    | Pedagógia                                          | 7,68            | -0,04   | -2,08          | 0,038 | 7,25           | -0,38   | -18,89         | 0,000 |
| Tanári kar képesítése (ARACIP)     | Nagyon alacsony                                    | 6,15            | -0,29   | <b>-37,55</b>  | 0,000 | 5,97           | -0,31   | <b>-39,46</b>  | 0,000 |
|                                    | Alacsony                                           | 6,58            | -0,25   | <b>-37,49</b>  | 0,000 | 6,45           | -0,25   | <b>-36,20</b>  | 0,000 |
|                                    | Magas                                              | 7,00            | -0,13   | -21,47         | 0,000 | 6,85           | -0,13   | -19,75         | 0,000 |
|                                    | Nagyon magas                                       | 7,74            | ref.    |                |       | 7,58           | ref.    |                |       |
| Romák aránya az iskolában (ARACIP) | Nincs roma (<1%)                                   | 7,13            | ref.    |                |       | 6,96           | ref.    |                |       |
|                                    | 1-5%                                               | 6,58            | -0,26   | <b>-52,18</b>  | 0,000 | 6,45           | -0,25   | <b>-48,15</b>  | 0,000 |
|                                    | 5% felett                                          | 5,81            | -0,25   | -27,08         | 0,000 | 5,75           | -0,25   | -26,53         | 0,000 |
|                                    |                                                    |                 |         |                |       |                |         |                |       |
| N                                  |                                                    |                 | 537 915 |                |       |                | 543 811 |                |       |
| R <sup>2</sup>                     |                                                    |                 | 0,386   |                |       |                | 0,326   |                |       |
| Konstans                           |                                                    |                 | 8,33    | 856,03         | 0,000 |                | 8,25    | 815,86         | 0,000 |

14. táblázat: Az eredmények eltéréseit magyarázó tényezők: anyanyelv és kötelező írásbeli vizsgák. Lineáris regresszióelemzés

|                              |                                                    | Anyanyelv írásbeli <sup>15</sup> |       |                |       | Kötelező tantárgy |       |               |       |
|------------------------------|----------------------------------------------------|----------------------------------|-------|----------------|-------|-------------------|-------|---------------|-------|
|                              |                                                    | Átlag                            | B     | t              | Sig.  | Átlag             | B     | t             | Sig.  |
| Osztály tannyelve            | Nem magyar                                         | 6,79                             | ref.  |                |       | 6,56              | ref.  |               |       |
|                              | Magyar                                             | 7,29                             | 0,61  | 55,77          | 0,000 | 6,30              | -0,02 | -1,42         | 0,155 |
| Település mérete             | Község                                             | 5,61                             | -0,05 | -2,72          | 0,006 | 4,84              | -0,28 | -12,11        | 0,000 |
|                              | Kisváros                                           | 6,46                             | 0,09  | 6,57           | 0,000 | 5,99              | -0,17 | -9,39         | 0,000 |
|                              | Középváros                                         | 6,83                             | 0,10  | 9,03           | 0,000 | 6,46              | -0,12 | -7,94         | 0,000 |
|                              | Nagyváros                                          | 7,20                             | 0,24  | 24,21          | 0,000 | 7,18              | 0,32  | 23,91         | 0,000 |
|                              | Bukarest                                           | 6,89                             | ref.  |                |       | 6,85              | ref.  |               |       |
| Település fejlettsége (LHDI) | Nagyon alacsony                                    | 6,23                             | -0,41 | <b>-36,66</b>  | 0,000 | 5,66              | -0,54 | <b>-36,69</b> | 0,000 |
|                              | Alacsony                                           | 6,76                             | -0,20 | -22,98         | 0,000 | 6,49              | -0,22 | -19,20        | 0,000 |
|                              | Magas                                              | 7,10                             | 0,00  | 0,26           | 0,798 | 6,83              | -0,14 | -13,88        | 0,000 |
|                              | Nagyon magas                                       | 7,08                             | ref.  |                |       | 7,06              | ref.  |               |       |
| Vizsgálók létszáma           | 50 diák alatt                                      | 5,84                             | -0,85 | <b>-83,98</b>  | 0,000 | 5,12              | -1,39 | <b>102,41</b> | 0,000 |
|                              | 51–100 diák                                        | 6,13                             | -0,72 | <b>-97,69</b>  | 0,000 | 5,62              | -1,07 | <b>108,47</b> | 0,000 |
|                              | 101–150 diák                                       | 6,76                             | -0,43 | <b>-64,44</b>  | 0,000 | 6,47              | -0,64 | <b>-70,69</b> | 0,000 |
|                              | 151–200 diák                                       | 7,09                             | -0,28 | <b>-44,87</b>  | 0,000 | 6,93              | -0,39 | <b>-46,61</b> | 0,000 |
|                              | 200 diák felett                                    | 7,49                             | ref.  |                |       | 7,48              | ref.  |               |       |
| Szak                         | Matematika-informatika                             | 7,75                             | ref.  |                |       | 7,48              | ref.  |               |       |
|                              | Filológia                                          | 7,50                             | -0,17 | -23,16         | 0,000 | 7,50              | 0,14  | 14,41         | 0,000 |
|                              | Természettudományok                                | 7,45                             | -0,24 | <b>-30,47</b>  | 0,000 | 7,03              | -0,35 | <b>-33,04</b> | 0,000 |
|                              | Társadalomtudományok                               | 7,30                             | -0,45 | <b>-47,83</b>  | 0,000 | 7,57              | 0,10  | 8,13          | 0,000 |
|                              | Szaklíceum – szolgáltatások                        | 6,23                             | -1,35 | <b>-187,28</b> | 0,000 | 5,98              | -1,26 | <b>130,12</b> | 0,000 |
|                              | Szaklíceum – műszaki                               | 5,10                             | -2,28 | <b>-299,14</b> | 0,000 | 4,34              | -2,60 | <b>254,00</b> | 0,000 |
|                              | Szaklíceum – természeti erőforrások és környezetv. | 5,56                             | -1,72 | <b>-128,41</b> | 0,000 | 4,70              | -2,07 | <b>114,98</b> | 0,000 |
|                              | Művészet                                           | 7,05                             | -0,42 | -27,38         | 0,000 | 6,84              | -0,25 | -12,43        | 0,000 |
|                              | Sport                                              | 5,72                             | -1,78 | <b>-118,49</b> | 0,000 | 5,91              | -1,23 | <b>-61,25</b> | 0,000 |
|                              | Teológia                                           | 6,90                             | -0,50 | -26,62         | 0,000 | 6,87              | 0,10  | 4,12          | 0,000 |
|                              | Pedagógia                                          | 7,48                             | -0,30 | -14,96         | 0,000 | 7,56              | 0,11  | 4,10          | 0,000 |
| Tanári kar képzése (ARACIP)  | Nagyon alacsony                                    | 6,19                             | -0,32 | <b>-40,57</b>  | 0,000 | 5,68              | -0,30 | -28,98        | 0,000 |
|                              | Alacsony                                           | 6,51                             | -0,27 | <b>-39,87</b>  | 0,000 | 6,19              | -0,28 | <b>-30,53</b> | 0,000 |
|                              | Magas                                              | 6,91                             | -0,14 | -22,10         | 0,000 | 6,71              | -0,14 | -16,72        | 0,000 |
|                              | Nagyon magas                                       | 7,60                             | ref.  |                |       | 7,53              | ref.  |               |       |

<sup>15</sup> Az anyanyelv-eredmények esetében a román osztályokba járókat is figyelembe vettük, az ő esetükben a román nyelv és irodalom vizsga került az elemzésbe.



|                                           |                  | Anyanyelv írásbeli <sup>15</sup> |         |               |       | Kötelező tantárgy |         |               |       |
|-------------------------------------------|------------------|----------------------------------|---------|---------------|-------|-------------------|---------|---------------|-------|
|                                           |                  | Átlag                            | B       | t             | Sig.  | Átlag             | B       | t             | Sig.  |
| <b>Romák aránya az iskolában (ARACIP)</b> | Nincs roma (<1%) | 7,05                             | ref.    |               |       | 6,84              | ref.    |               |       |
|                                           | 1-5%             | 6,53                             | -0,24   | <b>-45,99</b> | 0,000 | 6,21              | -0,33   | <b>-47,53</b> | 0,000 |
|                                           | 5% felett        | 5,88                             | -0,24   | -25,52        | 0,000 | 5,27              | -0,31   | -24,80        | 0,000 |
| N                                         |                  |                                  | 543 807 |               |       |                   | 542 107 |               |       |
| R <sup>2</sup>                            |                  |                                  | 0,311   |               |       |                   | 0,287   |               |       |
| Konstans                                  |                  |                                  | 8,24    | 825,65        | 0,000 |                   | 8,33    | 623,55        | 0,000 |

### A magyarul tanulók eredményeit befolyásoló egyéb tényezők

A magyar tannyelvű oktatási rendszeren belüli elemzést szintén az aktuális évfolyamon, nappali tagozaton, az egyes vizsgákon részt vevők körében végeztük el, és csak azokon az eseteken, amelyekhez hozzákapsolható volt az ARACIP adatokból nyert változók. További szűkítés, hogy csak az erdélyi megyék adataival dolgoztunk a regressziós elemzésekben. Így a 2012–2016-os periódus 25.381 diákjának médiáját és vizsgaeredményeit elemezzük, ez a magyarul érettségizők 83,4 százalékát jelenti.

Akárcsak országos szinten, a legjelentősebb befolyásoló tényezőt az oktatási profilok jelentik, a szakiskolákból érkezők eredménye jelentősen elmarad az elméleti profilú osztályokétól. Legjobban a természettudományi tanulmányokat folytatók teljesítenek, őket követik a matematika-informatika, a pedagógia, illetve a társadalomtudományok hallgatók – amennyiben a többi tényezőt kontrolláljuk. Az elméleti képzésen belül a filológia profilú osztályok vannak hátrányos helyzetben. A szakközépiskolai képzésen túl a sportosztályok, illetve a teológiai képzésben részt vevők eredményei is jelentősen elmaradnak az elméleti képzéshez képest.

A szakok szerinti eltéréseken túl a tanári kar képesítésének, az iskola méretének, illetve az iskolán belüli roma arálynak van jelentős befolyása az érettségi eredményekre. Az első két tényező abból a szempontból is fontos, hogy a magyarul tanulók – az országos arányokhoz viszonyítva – felülreprezentáltak a kisebb méretű, illetve a (fokozati vizsgák szerint) alacsonyabb képesítésű pedagóguskarral rendelkező iskolákban.

Az Erdélyen belüli regionális eltérések nem kiemelkedők, amennyiben figyelembe vesszük a többi strukturális tényezőt. A közép-erdélyi régió (Kolozs és Maros megye) diákjai minden területen jobban

teljesítenek, a szörványmegyékben, a partiumi, illetve székelyföldi régió diákjai között nincsenek lényeges különbségek az érettségi átlag tekintetében. Az egyes vizsgaeredmények esetében sem kiemelkedők az eltérések, a partiumi diákok a kötelező, illetve választható tantárgyak írásbeli vizsgáján szerepelnek viszonylag jól. Jelentősebb regionális különbségek a román vizsga esetében tapasztalhatók, itt is elsősorban a partiumiak vannak hátrányban a szörvánnyal, illetve a közép-erdélyi diákokkal szemben, a székelyföldiek lemaradása viszonylag enyhe, amennyiben a többi tényezőt is szem előtt tartjuk. Ugyanitt érdemes megemlíteni, hogy a települések etnikai térszerkezetének (a nyelvi környezetnek) a hatása sem egyértelmű a román vizsgaeredmények szempontjából. A legtöbb 20 százalékos súllyal rendelkező magyar közösségekhez képest a nagytöbbségben élők (75 százalék felett) gyengébben, viszont a többségben (50–75 százalék között) élők jobban teljesítenek a román írásbelin, amennyiben más szempontból hasonló típusú települések/iskolák diákjait hasonlítjuk össze.

Az iskola tannyelve nincs kiemelkedő hatással az eredményekre, a kizárólag magyar tannyelvű intézmények diákjai mind abszolút értékben, mind pedig a regressziós elemzés viszonysszámai szerint enyhén jobban teljesítenek, mint a vegyes (magyar és román osztályokat is működtető) líceumok.

15. táblázat: Az érettségi médiát és a román vizsgát befolyásoló tényezők az erdélyi, magyarul tanulók körében. Lineáris regresszioelemzés

|                              |                 | Érettségi média |       |       |       | Román írásbeli |       |       |       |
|------------------------------|-----------------|-----------------|-------|-------|-------|----------------|-------|-------|-------|
|                              |                 | Átlag           | B     | t     | Sig.  | Átlag          | B     | t     | Sig.  |
| Régió                        | Székelyföld     | 6,06            | -0,06 | -0,82 | 0,415 | 4,67           | -0,15 | -1,72 | 0,085 |
|                              | Partium         | 6,67            | 0,03  | 0,58  | 0,562 | 5,50           | -0,35 | -5,39 | 0,000 |
|                              | Közép-Erdély    | 7,30            | 0,39  | 9,36  | 0,000 | 6,54           | 0,28  | 5,23  | 0,000 |
|                              | Szörvány        | 6,85            | ref.  |       |       | 6,20           | ref.  |       |       |
| Település mérete             | Község          | 5,47            | -0,60 | -5,41 | 0,000 | 3,84           | -0,83 | -5,74 | 0,000 |
|                              | Kisváros        | 5,94            | -0,23 | -2,50 | 0,013 | 4,64           | -0,41 | -3,42 | 0,001 |
|                              | Középváros      | 6,47            | -0,09 | -2,03 | 0,042 | 5,24           | -0,08 | -1,34 | 0,181 |
|                              | Nagyváros       | 7,18            | ref.  |       |       | 6,31           | ref.  |       |       |
| Település fejlettsége (LHDI) | Nagyon alacsony | 5,83            | -0,23 | -2,45 | 0,014 | 4,39           | -0,49 | -4,02 | 0,000 |
|                              | Alacsony        | 6,08            | -0,49 | -5,93 | 0,000 | 5,02           | -0,40 | -3,66 | 0,000 |
|                              | Magas           | 6,72            | -0,19 | -3,97 | 0,000 | 5,58           | -0,40 | -6,32 | 0,000 |
|                              | Nagyon magas    | 7,52            | ref.  |       |       | 6,91           | ref.  |       |       |

|                                    |                                                    | Érettségi média |        |               |       | Román írásbeli |        |               |       |
|------------------------------------|----------------------------------------------------|-----------------|--------|---------------|-------|----------------|--------|---------------|-------|
|                                    |                                                    | Átlag           | B      | t             | Sig.  | Átlag          | B      | t             | Sig.  |
| Vizsgázók létszáma                 | 50 diák alatt                                      | 5,98            | -0,56  | <b>-10,99</b> | 0,000 | 4,77           | -0,20  | -2,96         | 0,003 |
|                                    | 51–100 diák                                        | 6,23            | -0,47  | <b>-10,61</b> | 0,000 | 5,04           | -0,11  | -1,97         | 0,049 |
|                                    | 101–150 diák                                       | 6,78            | -0,25  | -5,65         | 0,000 | 5,67           | -0,05  | -0,79         | 0,429 |
|                                    | 151–200 diák                                       | 7,48            | 0,13   | 2,81          | 0,005 | 6,40           | 0,16   | 2,64          | 0,008 |
|                                    | 200 diák felett                                    | 7,87            | ref.   |               |       | 7,04           | ref.   |               |       |
| Szak                               | Matematika-informatika                             | 7,39            | ref.   |               |       | 6,57           | ref.   |               |       |
|                                    | Filológia                                          | 7,01            | -0,30  | -9,18         | 0,000 | 5,76           | -0,76  | <b>-17,56</b> | 0,000 |
|                                    | Természettudományok                                | 7,53            | 0,15   | 5,34          | 0,000 | 6,63           | 0,10   | 2,60          | 0,009 |
|                                    | Társadalomtudományok                               | 7,47            | -0,15  | -3,80         | 0,000 | 6,21           | -0,53  | <b>-10,30</b> | 0,000 |
|                                    | Szaklíceum – szolgáltatások                        | 5,49            | -1,47  | <b>-43,76</b> | 0,000 | 4,18           | -1,80  | <b>-41,24</b> | 0,000 |
|                                    | Szaklíceum – műszaki                               | 4,01            | -2,76  | <b>-71,71</b> | 0,000 | 2,95           | -2,88  | <b>-57,88</b> | 0,000 |
|                                    | Szaklíceum – természeti erőforrások és környezetv. | 5,15            | -1,75  | <b>-28,13</b> | 0,000 | 3,63           | -2,06  | <b>-25,62</b> | 0,000 |
|                                    | Művészet                                           | 6,74            | -0,28  | -5,36         | 0,000 | 5,23           | -0,85  | <b>-12,30</b> | 0,000 |
|                                    | Sport                                              | 5,53            | -1,78  | <b>-16,72</b> | 0,000 | 4,24           | -2,46  | <b>-17,81</b> | 0,000 |
|                                    | Teológia                                           | 6,76            | -0,54  | <b>-13,69</b> | 0,000 | 5,40           | -1,05  | <b>-20,57</b> | 0,000 |
|                                    | Pedagógia                                          | 7,05            | -0,07  | -1,07         | 0,284 | 5,73           | -0,60  | -7,34         | 0,000 |
| Etnikai térszerkezet               | Szórvány                                           | 7,18            | ref.   |               |       | 6,48           | ref.   |               |       |
|                                    | Kisebbség                                          | 6,74            | -0,32  | -5,57         | 0,000 | 5,76           | -0,23  | -3,08         | 0,002 |
|                                    | Egyforma arány                                     | 7,07            | -0,03  | -0,57         | 0,572 | 6,09           | 0,08   | 1,23          | 0,219 |
|                                    | Többség                                            | 6,18            | 0,42   | 6,64          | 0,000 | 4,94           | 0,34   | 4,07          | 0,000 |
|                                    | Nagy többség                                       | 6,02            | -0,11  | -1,89         | 0,058 | 4,60           | -0,65  | -8,34         | 0,000 |
| Iskola tannyelve                   | Csak magyar                                        | 6,86            | 0,41   | 16,43         | 0,000 | 5,68           | 0,16   | 5,06          | 0,000 |
|                                    | Vegyes                                             | 5,98            | ref.   |               |       | 4,92           | ref.   |               |       |
| Tanári kar képzése (ARACIP)        | Nagyon alacsony                                    | 6,19            | -0,39  | -8,98         | 0,000 | 4,93           | -0,83  | <b>-14,56</b> | 0,000 |
|                                    | Alacsony                                           | 6,55            | -0,50  | <b>-10,95</b> | 0,000 | 5,50           | -0,94  | <b>-15,87</b> | 0,000 |
|                                    | Magas                                              | 7,13            | -0,38  | -8,15         | 0,000 | 6,20           | -0,75  | <b>-12,53</b> | 0,000 |
|                                    | Nagyon magas                                       | 7,82            | ref.   |               |       | 6,96           | ref.   |               |       |
| Romák aránya az iskolában (ARACIP) | Nincs roma (<1%)                                   | 6,92            | ref.   |               |       | 5,85           | ref.   |               |       |
|                                    | 1-5%                                               | 5,61            | -0,37  | <b>-12,73</b> | 0,000 | 4,36           | -0,54  | <b>-14,43</b> | 0,000 |
|                                    | 5% felett                                          | 5,86            | -0,34  | -8,02         | 0,000 | 4,58           | -0,43  | -7,83         | 0,000 |
|                                    |                                                    |                 |        |               |       |                |        |               |       |
| N                                  |                                                    |                 | 24 508 |               |       |                | 24 701 |               |       |
| R <sup>2</sup>                     |                                                    |                 | 0,470  |               |       |                | 0,408  |               |       |
| Konstans                           |                                                    |                 | 8,13   | 131,36        | 0,000 |                | 8,17   | 101,26        | 0,000 |

16. táblázat: A magyar írásbeli és a kötelező tantárgy vizsgaeredményeit befolyásoló tényezők az erdélyi, magyarul tanulók körében. Lineáris regresszioelemzés

|                                |                                                    | Magyar írásbeli |       |               |       | Kötelező tantárgy |       |               |       |
|--------------------------------|----------------------------------------------------|-----------------|-------|---------------|-------|-------------------|-------|---------------|-------|
|                                |                                                    | Átlag           | B     | t             | Sig.  | Átlag             | B     | t             | Sig.  |
| Régió                          | Székelyföld                                        | 6,99            | -0,04 | -0,51         | 0,612 | 5,79              | 0,03  | 0,30          | 0,767 |
|                                | Partium                                            | 7,50            | 0,07  | 1,35          | 0,178 | 6,33              | 0,23  | 3,27          | 0,001 |
|                                | Közép-Erdély                                       | 7,64            | 0,13  | 2,99          | 0,003 | 7,25              | 0,74  | 12,53         | 0,000 |
|                                | Szörvány                                           | 7,32            | ref.  |               |       | 6,50              | ref.  |               |       |
| Település mérete               | Község                                             | 6,57            | -0,37 | -3,21         | 0,001 | 4,78              | -0,92 | -5,78         | 0,000 |
|                                | Kisváros                                           | 6,86            | -0,08 | -0,90         | 0,371 | 5,59              | -0,26 | -2,03         | 0,043 |
|                                | Közpérváros                                        | 7,26            | 0,01  | 0,12          | 0,902 | 6,25              | -0,14 | -2,17         | 0,030 |
|                                | Nagyváros                                          | 7,71            | ref.  |               |       | 7,02              | ref.  |               |       |
| Település fejlettsége (LHDI)   | Nagyon alacsony                                    | 6,84            | -0,11 | -1,16         | 0,247 | 5,39              | -0,39 | -2,91         | 0,004 |
|                                | Alacsony                                           | 6,85            | -0,41 | -4,78         | 0,000 | 5,75              | -0,75 | -6,30         | 0,000 |
|                                | Magas                                              | 7,48            | 0,00  | 0,02          | 0,988 | 6,49              | -0,48 | -7,02         | 0,000 |
|                                | Nagyon magas                                       | 7,63            | ref.  |               |       | 7,63              | ref.  |               |       |
| Vizsgázók létszáma             | 50 diák alatt                                      | 6,88            | -0,44 | -8,33         | 0,000 | 5,52              | -0,86 | <b>-11,84</b> | 0,000 |
|                                | 51–100 diák                                        | 7,04            | -0,46 | <b>-10,09</b> | 0,000 | 6,00              | -0,58 | -9,13         | 0,000 |
|                                | 101–150 diák                                       | 7,49            | -0,25 | -5,60         | 0,000 | 6,54              | -0,27 | -4,29         | 0,000 |
|                                | 151–200 diák                                       | 7,90            | -0,06 | -1,20         | 0,229 | 7,42              | 0,21  | 3,05          | 0,002 |
|                                | 200 diák felett                                    | 8,37            | ref.  |               |       | 7,76              | ref.  |               |       |
| Szak                           | Matematika-informatika                             | 8,10            | ref.  |               |       | 7,06              | ref.  |               |       |
|                                | Filológia                                          | 7,47            | -0,52 | <b>-15,28</b> | 0,000 | 7,10              | 0,13  | 2,75          | 0,006 |
|                                | Természettudományok                                | 8,10            | 0,00  | 0,05          | 0,964 | 7,32              | 0,27  | 6,46          | 0,000 |
|                                | Társadalomtudományok                               | 7,85            | -0,48 | <b>-11,77</b> | 0,000 | 7,66              | 0,28  | 4,90          | 0,000 |
|                                | Szaklíceum – szolgáltatások                        | 6,42            | -1,40 | <b>-40,53</b> | 0,000 | 4,87              | -1,65 | <b>-34,42</b> | 0,000 |
|                                | Szaklíceum – műszaki                               | 5,54            | -2,17 | <b>-55,31</b> | 0,000 | 3,43              | -2,81 | <b>-51,34</b> | 0,000 |
|                                | Szaklíceum – természeti erőforrások és környezetv. | 6,24            | -1,57 | <b>-24,70</b> | 0,000 | 4,84              | -1,70 | <b>-19,16</b> | 0,000 |
|                                | Művészet                                           | 7,48            | -0,42 | -7,77         | 0,000 | 6,82              | 0,26  | 3,46          | 0,001 |
|                                | Sport                                              | 6,11            | -1,89 | <b>-17,38</b> | 0,000 | 5,58              | -1,32 | -8,68         | 0,000 |
|                                | Teológia                                           | 7,32            | -0,73 | <b>-18,06</b> | 0,000 | 6,81              | -0,11 | -1,99         | 0,046 |
|                                | Pedagógia                                          | 7,71            | -0,17 | -2,69         | 0,007 | 6,99              | 0,29  | 3,28          | 0,001 |
|                                | Szörvány                                           | 7,48            | ref.  |               |       | 7,05              | ref.  |               |       |
| Etnikai térszerkezet           | Kisebbség                                          | 7,54            | 0,04  | 0,67          | 0,501 | 6,32              | -0,58 | -7,08         | 0,000 |
|                                | Egyforma arány                                     | 7,74            | 0,29  | 5,50          | 0,000 | 6,85              | -0,15 | -2,06         | 0,040 |
|                                | Többség                                            | 7,14            | 0,58  | 8,82          | 0,000 | 5,75              | 0,43  | 4,69          | 0,000 |
|                                | Nagytöbbség                                        | 6,97            | 0,16  | 2,61          | 0,009 | 5,77              | 0,07  | 0,76          | 0,445 |
| Iskola tannyelve               | Csak magyar                                        | 7,55            | 0,42  | 16,75         | 0,000 | 6,70              | 0,59  | 16,73         | 0,000 |
|                                | Vegyes                                             | 6,82            | ref.  |               |       | 5,57              | ref.  |               |       |
| Tanári kar képesítése (ARACIP) | Nagyon alacsony                                    | 7,01            | -0,30 | -6,70         | 0,000 | 5,88              | -0,55 | -8,78         | 0,000 |
|                                | Alacsony                                           | 7,27            | -0,27 | -5,79         | 0,000 | 6,29              | -0,72 | <b>-10,97</b> | 0,000 |
|                                | Magas                                              | 7,76            | -0,20 | -4,25         | 0,000 | 6,97              | -0,50 | -7,62         | 0,000 |
|                                | Nagyon magas                                       | 8,34            | ref.  |               |       | 7,83              | ref.  |               |       |

|                                           |                  | Magyar írásbeli |        |        |       | Kötelező tantárgy |        |               |       |
|-------------------------------------------|------------------|-----------------|--------|--------|-------|-------------------|--------|---------------|-------|
|                                           |                  | Átlag           | B      | t      | Sig.  | Átlag             | B      | t             | Sig.  |
| <b>Romák aránya az iskolában (ARACIP)</b> | Nincs roma (<1%) | 7,54            | ref.   |        |       | 6,79              | ref.   |               |       |
|                                           | 1-5%             | 6,66            | -0,13  | -4,46  | 0,000 | 5,14              | -0,46  | <b>-11,20</b> | 0,000 |
|                                           | 5% felett        | 6,85            | -0,24  | -5,56  | 0,000 | 5,29              | -0,51  | -8,41         | 0,000 |
|                                           |                  |                 |        |        |       |                   |        |               |       |
| <b>N</b>                                  |                  |                 | 24 701 |        |       |                   | 24 650 |               |       |
| <b>R<sup>2</sup></b>                      |                  |                 | 0,323  |        |       |                   | 0,382  |               |       |
| <b>Konstans</b>                           |                  |                 | 8,28   | 129,92 | 0,000 |                   | 8,01   | 90,40         | 0,000 |

### *Horizontális egyenlőtlenségek az oktatási rendszeren belül*

Adataink lehetővé teszik a horizontális egyenlőtlenségek oktatási rendszeren belüli vizsgálatát is. Ennek érdekében kiszámítottuk a vizsgákon részt vevők médiáinak szórásnégyzeteit, azaz a jegyek eltérését a középértékektől. A legfontosabb megállapítás, hogy a magyar tannyelvű oktatáson belül kisebbek az egyenlőtlenségek: a román nyelven tanulók jegyei közötti átlagos eltérések 1,99 pontosak, a magyarul tanulók esetében ugyanez csupán 1,80. Kiemelkedően magas (1,9 pont feletti) aránytalanság egyedül a székelyföldi régióon belül van a magyar diákok körében, ez nagy valószínűséggel az itt koncentrálódó, alacsony színvonalú szakközépiskolai oktatásnak köszönhető. Az egyes profilokon belül viszonylag homogének az eredmények. A magyar intézményrendszerek között a legkisebb eltérések a közép-erdélyi régióban, a nagyvárosokban, a jelentősebb létszámú iskolákban érhetők tetten.

17. táblázat: Homogenitás és heterogenitás az érettségi eredményekben. Médiák és szórásnéyszetek

|                    | Románul tanulók                                    |       |        | Magyarul tanulók                                   |       |        |
|--------------------|----------------------------------------------------|-------|--------|----------------------------------------------------|-------|--------|
|                    |                                                    | Média | Szórás |                                                    | Média | Szórás |
| Régió              | Erdély                                             | 6,90  | 1,94   | Székelyföld                                        | 6,20  | 1,95   |
|                    | Havasalföld                                        | 6,64  | 2,10   | Partium                                            | 6,70  | 1,65   |
|                    | Moldova                                            | 7,06  | 1,86   | Közép-Erdély                                       | 7,06  | 1,57   |
|                    | Bukarest-Ilfov                                     | 6,93  | 1,94   | Szörvány                                           | 6,83  | 1,60   |
|                    |                                                    |       |        |                                                    |       |        |
| Település mérete   | Község                                             | 5,44  | 2,05   | Község                                             | 5,36  | 1,74   |
|                    | Kisváros                                           | 6,52  | 2,02   | Kisváros                                           | 6,21  | 1,84   |
|                    | Középváros                                         | 6,87  | 2,00   | Középváros                                         | 6,54  | 1,82   |
|                    | Nagyváros                                          | 7,26  | 1,82   | Nagyváros                                          | 7,11  | 1,57   |
|                    | Bukarest                                           | 7,03  | 1,91   |                                                    |       |        |
| Vizsgázók létszáma | 50 diák alatt                                      | 5,52  | 2,02   | 50 diák alatt                                      | 5,95  | 1,84   |
|                    | 51–100 diák                                        | 6,04  | 1,98   | 51–100 diák                                        | 6,24  | 1,86   |
|                    | 101–150 diák                                       | 6,80  | 1,90   | 101–150 diák                                       | 6,95  | 1,54   |
|                    | 151–200 diák                                       | 7,24  | 1,81   | 151–200 diák                                       | 7,52  | 1,24   |
|                    | 200 diák felett                                    | 7,63  | 1,71   | 200 diák felett                                    | 7,87  | 1,30   |
| Szak               | Matematika-informatika                             | 7,72  | 1,59   | Matematika-informatika                             | 7,38  | 1,40   |
|                    | Filológia                                          | 7,73  | 1,32   | Filológia                                          | 6,99  | 1,22   |
|                    | Természettudományok                                | 7,40  | 1,72   | Természettudományok                                | 7,56  | 1,36   |
|                    | Társadalomtudományok                               | 7,72  | 1,34   | Társadalomtudományok                               | 7,46  | 1,28   |
|                    | Szaklíceum – szolgáltatások                        | 6,40  | 1,93   | Szaklíceum – szolgáltatások                        | 5,57  | 1,70   |
|                    | Szaklíceum – műszaki                               | 4,68  | 1,85   | Szaklíceum – műszaki                               | 4,18  | 1,57   |
|                    | Szaklíceum – természeti erőforrások és környezetv. | 5,27  | 1,85   | Szaklíceum – természeti erőforrások és környezetv. | 5,13  | 1,65   |
|                    | Művészet                                           | 7,23  | 1,36   | Művészet                                           | 6,86  | 1,29   |
|                    | Sport                                              | 6,21  | 1,38   | Sport                                              | 5,53  | 1,15   |
|                    | Teológia                                           | 7,16  | 1,34   | Teológia                                           | 6,68  | 1,29   |
|                    | Pedagógia                                          | 7,80  | 1,36   | Pedagógia                                          | 7,05  | 1,25   |
| Összesen           |                                                    | 6,84  | 1,99   | Összesen                                           | 6,59  | 1,80   |

*Összegzés, következtetések*

Elemzésünkben a líceumot végzett diákok érettségi eredményeit vizsgáltuk 2012–2016 között. A kutatás a vizsgákra beiratkozott, egyéni szintű adatbázisok alapján történt, amelyeket a településekhez, illetve tanintézményekhez kapcsolható adatsorokkal egészítettünk ki, a teljesítményeket befolyásoló tényezők feltárása érdekében.

Alapvető következtetésünk, hogy a romániai hivatalos vizsgarendszerben elért eredmények alacsonyak. Az érettségi próbán megméretkezők 68 százaléka abszolválta sikeresen a záróvizsgákat az öt év összesített eredményei szerint (az aktuális évfolyamok, nappali tagozatos diákjai közül). Ezek az arányok még kisebbek, amennyiben nem a résztvevőkhöz, hanem a középfokú tanintézetek végző osztályainak diáklétszámához viszonyítjuk a sikeresen vizsgázók számát. Így számolva csupán 49 százalék azon tanulók aránya, akik (első próbálkozásra) eredményesen teljesítettek az elmúlt öt év átlagában. Az eltérés oka, hogy a jogosult diákok jelentős hányada be sem iratkozik, vagy pedig nem vesz részt a próbákon.

A magyar tannyelvű osztályokban végző diákok eredménye jelentősen és konstans módon az országos szint alatt marad. A hivatalos érettségi eredmények szerint a sikerességi rátájuk 60 százalékos, az elmaradás így 8 százalékpontos a vizsgált periódusban. Viszont a magyarul tanulók céltudatosabbnak tűnnek, magasabb körökben a beiratkozási kedv és a vizsgákra való részvétel – legalábbis az érettségik nyári szessziójában. Ennek következménye, hogy az érettségire jogosult magyar tanulók körében az első próbálkozásra oklevelet szerzők aránya nem marad el jelentősen az országos átlaghoz képest (48 százalék). Az elemzett periódusban sikeresen érettségizők között a magyar nyelven vizsgázók aránya 4,1 százalékos.

Elemzésünkben a vizsgateljesítmények hátterében álló okok feltárására fókuszáltunk. A 2012–2016-os vizsgajegyek átlagait olyan tényezők függvényében vettük szemügyre, amelyek elérhetőek voltak. A magyarázó változók tárháza jelentősen korlátozott, nem rendelkezünk olyan adatokkal, amelyek a diákok személyes, családi, társadalmi hátterére vonatkoznának (anyagi helyzet, szülők iskolázottsága, fogyasztási szokások stb.), és a tanulási, tanítási folyamat sok más tényezőjére sincs rálátásunk (az iskolák infrastrukturális felszereltsége, tankönyvek, taneszközök helyzete, minősége stb.), vagy a tanárok felkészültségéről is csak nagyon részleges információk állnak rendelkezésre. Az elemzésbe bekerült

magyarázó változók (tannyelv, település mérete és fejlettsége, etnikai térszerkezet, iskola mérete, a tanári kar fokozati vizsgák szerinti képesítése, a romák aránya az iskolában) nagy valószínűséggel csak kis szeletét képezik a teljesítmények háttérében álló okoknak. Ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy elemzésünk hiánypótló, és sikerül árnyalni azt a képet, amely a diákok vizsgaeredményeinek megítélésekor elének tárul, ráirányítva a figyelmet a magyar oktatási hálózat teljesítményének néhány kritikus pontjára.

Fontos következtetés, hogy a teljesítmények nagyon heterogének a magyarázó modellekbe bevont változók alapján. A nagyvárosi, nagy létszámú, a fokozati vizsgák alapján magasan kvalifikált pedagógusokkal rendelkező iskolák diákjai nagyobb eséllyel vizsgáznak sikeresen, mint a falusi kisiskolák tanulói. Ez ugyanakkor kiegészül a szakok szerinti differenciálódással, az elméleti képzés és a szakközépiskolai képzés kimenete között tetemes a szakadék.

Az országos adatokon lefuttatott regressziós modellekben a magyar tannyelv (mint magyarázó változó) önmagában is a gyengébb eredmények irányába hat, bár befolyásának erőssége elmarad a fent említett egyéb strukturális tényezőkétől (település mérete és fejlettsége, iskola mérete, tanári kar képesítése).

A magyar nyelven tanuló diákok gyengébb teljesítményének háttérében feltárt okokat alapvetően két csoportra oszthatjuk. A *lemaradás legfontosabb oka etnikai, nyelvi eredetű*, abban az értelemben, hogy a magyar tannyelven tanuló diákok jelentős mértékben alulteljesítenek a román nyelv és irodalom vizsgákon. Az oktatási rendszer azon elvárása, hogy a kisebbségi osztályokba járó, a mi esetünkben magyar anyanyelvű tanulók ugyanolyan szinten tanuljanak és vizsgázzanak román nyelvből, mint a többségi, román anyanyelvű diákok, jelentősen diszkriminatív intézkedés, és értelemszerűen az eredmények közötti aszimmetriákhoz vezet.<sup>16</sup>

Az anyanyelvükön tanuló magyar diákok eredményei azonban nem csak a román vizsgán, hanem más tárgyakból is elmaradnak az országos átlagoktól. Ilyenek a kötelező tantárgyak (matematika, történelem), a választható tárgyak, de az idegennyelvi kompetenciavizsga is. Bár a lemaradás ezeken a területeken nem jelentős, összességében hozzájárulnak a magyar diákok alacsonyabb teljesítményéhez. Az

---

<sup>16</sup> Ebben a kérdésbe változást hozhat, hogy 2012-től kezdődően a magyar elemisek speciális tanterv és tankönyvek alapján tanulják a román nyelvet. Az első érettségire, amelyen alternatív román tételsor alapján vizsgázhatnak a magyar tanulók 2025-ben kerülhet sor.



országos átlagoktól való eltérést jelentős mértékben a már tárgyalt *strukturális tényezők* magyarázzák. A többségi diákok eredményeihez képest kimutatható hátrány abból adódik, hogy a magyar tannyelven tanulók felülreprezentáltak a magas kockázati tényezőkkel rendelkező iskolákban: a kisebb, kevésbé fejlett településeken, az alacsonyabb létszámú intézményekben, ott, ahol a tanárok képesítése is alacsonyabb. Az érettségi esetében egyes oktatási profiloknál jelentős a hátrány: a szakközépiskolai oktatás egészében, a sport, a filológiai és a pedagógusképzés, a művészeti és a teológiai oktatás területén.

Ezeket a strukturális okokat szintén két szempont szerint osztályozhatjuk. Vannak endogének, a magyar oktatási rendszeren belül azonosítható tényezők, ide sorolhatók az egyes oktatási profilok alacsony teljesítménye, a magyar pedagógustársadalom alacsonyabb képesítése, és részben ide tartozik a kis létszámú iskolák felülreprezentáltsága. A magyar tagozaton tanító tanárok képesítése esetében fontos itt is megjegyezni, hogy ez több szempontból is közvetett változó. (Az egyes iskolák teljes pedagógusállományára vonatkozik, tehát egy tágabb populációra, mint ami közvetlenül felelős a diákok felkészültségéért, másrészt a vegyes tannyelvű oktatási intézményekben nincsen külön adat a magyarul tanítók esetében.) Az is fontos adalék, hogy ez csupán a pedagógusok fokozati vizsgái alapján kreált változó, és nem feltétlenül tükrözi a pedagógusok felkészültségét, tudását, motivációját, elkötelezettségét. Nagyon valószínű, hogy a magyar pedagógusok fokozati vizsgák szerinti alacsonyabb képesítése háttérben hasonló, nagyrészt strukturális okok húzódnak meg, mint amelyek a diákpopuláció gyengébb teljesítményéhez is vezetnek. Aggályos viszont ebben a kérdésben a magyar pedagógusképzés relatív alacsony színvonala, legalábbis az elemzett öt év érettségi eredményei tekintetében.

Szintén az endogén kockázati tényezőkhöz sorolhatjuk a jelentős roma etnikumú diákkal rendelkező iskolák helyzetét, abban az értelemben, hogy egyrészt az ő oktatási integrációjuk nem megoldott, illetve ez olyan szociális mikrokörnyezetet eredményez, amely negatív hatással lehet a teljes iskola teljesítményére. Ez utóbbi két tényező (a tanárok képesítése és a roma etnikumúak oktatási integrációja) problematikája túlmutat a jelen elemzés keretein.

Az exogén, az oktatási rendszeren kívüli okokat az erdélyi magyar társadalom területileg kedvezőtlen megoszlása hordozza magában. Az erdélyi magyarok jelentős része az ország gazdaságilag periférikus régióiban koncentrálódik, beleértve a székelyföldi és a partiumi magyar tömbterületeket. A magyar iskolahálózat rekrutációs háttérének

jelentős részét a kisebb, kevésbé fejlett települések képezik, a magyar etnikumúak jelentősen alulreprezentáltak a nagyvárosi környezetben. Ez azt is valószínűsíti, hogy a magyar diákok szülei alulreprezentáltak a magasabb státusúak és jövedelműek között Romániában, ami szintén a gyengébb tanulmányi teljesítmény irányába hathat.

További két tényezőre szükséges még röviden kitérnünk. A VIII. osztályosok képességvizsga eredményeinek elemzésében<sup>17</sup> azt láttuk, hogy a településen belüli etnikai térszerkezetnek szignifikáns hatása van a román vizsga esetében. Azaz ott, ahol a román mint környezeti nyelv ténylegesen jelen van a hétköznapiak, a társadalmi kapcsolatok szintjén, ez pozitív hatással van a gyermekek román nyelvtudására. Érdekes módon a középiskolai érettségi esetében már nem áll fenn ez a lineáris összefüggés, ott más tényezők (elsősorban az oktatási profilok) képeznek nagyobb súlyt az eredmények különbségeinek magyarázatában.

Ugyanebben a regiszterben fontos oktatáspolitikai kérdés az is, hogy a vegyes, román-magyar tananyelvű osztályokkal is rendelkező, avagy az önálló, kizárólag magyar tagozatú iskolák diákjai teljesítenek jobban, és ez is elsősorban a román nyelv esetében bír relevanciával. Az általunk nyert eredmények kontraintuitívek, abban az értelemben, hogy nem igazolódik az a feltételezés, hogy a vegyes iskolákba járó magyar diákok jobb eredményeket érnének el románból, mint az önálló magyar iskolákban tanuló társaik.

A kockázati tényezők mellett szükségesnek tartjuk kiemelni azokat a helyzeteket és eseteket, amelyekben a magyar diákok az országos eredményekkel hasonló, vagy akár jobb szinten teljesítenek. Elsősorban ilyen a magyar anyanyelv és irodalom vizsgaeredménye, amely szignifikánsan jobb a többségi diákok anyanyelv (román) eredményeinél. Nagy valószínűséggel ennek háttérében a kisebbségi léthez szorosan kapcsolódó aspektus áll, éspedig a nyelvörzésre, a nyelvművelésre való hangsúlyos fókuszálás (nagyobb odafigyelés a szülők és pedagógusok részéről, számos iskolai és iskolán kívüli verseny stb.). Ugyanakkor nem zárható ki a kisebbségi oktatási rendszeren belüli pozitív diszkrimináció jelenléte sem, viszont ebben az elemzésben ez egy nyitott kérdés maradt.

---

<sup>17</sup> Jelen tanulmány része egy nagyobb, az érettségi eredményeken kívül a VIII.-os képességvizsga eredményekre is kitérő elemzésnek. A *REGIO* folyóirat terjedelmi korlátai miatt ezúttal csak az érettségi eredmények elemzését publikáljuk. – *a szerk. megj.*

A vizsgatárgyak közül a kötelező tantárgy esetében nincs szignifikáns lemaradás a magyarul tanulók esetében, és egyes választható tárgyak esetében is jobbak az eredmények (biológiából, anatómiából, szociológiából, illetve filozófiából). Digitális kompetencivizsgából is a magyar diákok enyhén jobban teljesítenek. Oktatási profilok szerint kiemelkedő a természettudományi szakot végzők eredménye. Mind a sikerességi arányok, mind pedig a médiák esetében jobb eredményeket értek el, mint többségi társaik az elemzett öt év átlagait tekintve. A matematika-informatika, illetve a társadalomtudományi szakokon sem jelentős a magyar tagozatok hátránya.

Nem gondoljuk azt, hogy az elemzett vizsgaeredmények az általános készségeket és képességeket adekvátan méri, vagy akár az életút sikerességének, eredményességének kizárólagos eredője. Az viszont egyértelmű, hogy a vizsgaeredmények meghatározzák a továbbtanulási lehetőségeket. Egyértelmű, hogy a magyar nyelven tanulók kevésbé versenyképesek a teljes román oktatási kínálaton belül, viszont ha a magyar intézményhálózaton belül tanulnak tovább, ez a szempont sokat veszít relevanciájából.

A veszélyek egyrészt egyéni szinten jelentkeznek, a továbbtanulási és a munkaerőpiacon való elhelyezkedés lehetőségeinek beszűkülésével. Hosszú távon az igazi kockázatot az egyenlőtlenségek újratermelődése, felerősödése jelentheti, amely a romániai magyar közösség szintjén tovább gyengülő társadalmi pozíciókat eredményezhet. A magyarul tanuló diákok versenyképességének javítása szempontjából az elemzésünk néhány kritikus pontra hívja fel a figyelmet. Elsősorban a román nyelvtanulás javítása kulcsfontosságú, de hasonló mértékben fontos a kis létszámú iskolák presztízsének, versenyképességének növelése, a magyar szakliceumi oktatás minőségének javítása, a magyar pedagógusképzés erősítése, a magyar anyanyelvű roma diákok oktatási integrációja.

## MELLÉKLETEK

## 1.Melléklet: A felhasznált adatok forrásai

| Vizsga          | Forrás                                                                                          | Letöltés időpontja       |
|-----------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|
| Érettségi, 2012 | <a href="http://bacalaureat.edu.ro/2012/rapoarte/">http://bacalaureat.edu.ro/2012/rapoarte/</a> | 2016. május - szeptember |
| Érettségi, 2013 | <a href="http://bacalaureat.edu.ro/2013/rapoarte/">http://bacalaureat.edu.ro/2013/rapoarte/</a> | 2016. május - szeptember |
| Érettségi, 2014 | <a href="http://bacalaureat.edu.ro/2014/rapoarte/">http://bacalaureat.edu.ro/2014/rapoarte/</a> | 2016. május - szeptember |
| Érettségi, 2015 | <a href="http://bacalaureat.edu.ro/2015/rapoarte/">http://bacalaureat.edu.ro/2015/rapoarte/</a> | 2016. május - szeptember |
| Érettségi, 2016 | <a href="http://bacalaureat.edu.ro/2016/rapoarte/">http://bacalaureat.edu.ro/2016/rapoarte/</a> | 2016. május - szeptember |

2.Melléklet: Az érettségi vizsga tárgyai<sup>18</sup>

| Vizsga                                                                                                                    | Típus    | Osztályozás                                          | Sikerességi kritérium   |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|------------------------------------------------------|-------------------------|
| <b>Román nyelv és irodalom</b>                                                                                            | szóbeli  | Kompetenciaszint: kezdő, közepes, haladó, tapasztalt | Részvétel <sup>19</sup> |
|                                                                                                                           | írásbeli | 1–10-ig                                              | Minimum 5-ös jegy       |
| <b>Anyanyelv - nyelv és irodalom</b><br>(csak a kisebbségi tannyelvű osztályoknak)                                        | szóbeli  | Kompetenciaszint: kezdő, közepes, haladó, tapasztalt | Részvétel               |
|                                                                                                                           | írásbeli | 1–10-ig                                              | Minimum 5-ös jegy       |
| <b>Kötelező tantárgy</b><br>Szaktól függően matematikából vagy történelemből                                              | írásbeli | 1–10-ig                                              | Minimum 5-ös jegy       |
| <b>Választható tantárgy</b><br>Két csoportból választható szaktól függően:<br>1. fizika, kémia, biológia vagy informatika | írásbeli | 1–10-ig                                              | Minimum 5-ös jegy       |

<sup>18</sup> A metodológiáról bővebben:<http://bacalaureat.edu.ro/2016/docs/MetodologieAnexa2.pdf><sup>19</sup> Aki a nyelvi és digitális szóbeli és kompetenciavizsgákon részt vesz, de mégsem felel, nem oldja meg a tételt, azt távolmaradóként rögzítik.

| Vizsga                                                                                   | Típus                          | Osztályozás                                                                                                                          | Sikerességi kritérium                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2. földrajz, filozófia, logika és érvelés, közgazdaságtan, pszichológia vagy szociológia |                                |                                                                                                                                      |                                                                                                  |
| <b>Idegennyelvi kompetencia</b>                                                          | írásbeli, szóbeli, szövegértés | A1-A2-B1-B2 minősítések az öt területen:<br>1. Hallás utáni szövegértés / 2. Olvasás / 3. Társalgás / 4. Folyamatos beszéd / 5. Írás | Résztvétel (illetve elismertethető más, nemzetközileg elismert korábbi nyelvvizsga)              |
| <b>Digitális (számítógépfelhasználói) kompetencia</b>                                    | írásbeli, gyakorlati           | Kompetenciaszint: kezdő, közepes, haladó, tapasztalt                                                                                 | Résztvétel (illetve elismertethető más, európai szinten elismert digitáliskompetencia-bizonylat) |